

ISSN 1300-4689

# Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi



YIL:37

SAYI:443

KASIM 2014

# Erciyes

**Aylık Fikir ve Sanat Dergisi**

(Ulusal Hakemli Dergi)

ISSN: 1300-4689

**Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü**

Kayseri Kültür ve Turizm Derneği adına  
Âlim GERÇEL

**Genel Yayın Müdürü**

Ömer BÜYÜKBAŞ

**Düzenleyiciler**

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN, Prof. Dr. Remzi KILIÇ  
Dr. Ahmet KAYASANDIK

**HAKEM HEYETİ**

**Av. Nevzat TÜRK TEN** (Erciyes Dergisi Emektarı)

**Prof. Dr. Ahmet BURAN** (Fırat Üniversitesi)

**Prof. Dr. Ahmet CİHAN** (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

**Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN** (Necmettin Erbakan Ü)

**Prof. Dr. Atabey KILIÇ** (Erciyes Üniversitesi)

**Prof. Dr. Erdoğan BOZ** (Eskişehir Osmangazi Ü)

**Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN** (Ege Üniversitesi)

**Prof. Dr. Hatice ŞAHİN** (Uludağ Üniversitesi)

**Prof. Dr. Kemal GÖDE** (S. Demirel Ü'nden Emekli)

**Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI** (Erciyes Üniversitesi)

**Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS** (Erciyes Ü'nden Emekli)

**Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN** (Hacettepe Üniversitesi)

**Prof. Dr. Mustafa KESKİN** (Erciyes Üniversitesi)

**Prof. Dr. Mustafa TURAN** (Gazi Üniversitesi)

**Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN** (Erciyes Üniversitesi)

**Prof. Dr. Osman YILDIZ** (Şüleyman Demirel Üniversitesi)

**Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN** (Erciyes Üniversitesi)

**Prof. Dr. Remzi KILIÇ** (Erciyes Üniversitesi)

**Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY** (Erciyes Ü'nden Emekli)

**Prof. Dr. Zeki KAYMAZ** (Ege Üniversitesi)

**Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ** (Erciyes Üniversitesi)

**Doç. Dr. İlyas GÖKHAN** (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Ü)

**Doç. Dr. Mustafa SEVER** (Gazi Üniversitesi)

**Doç. Dr. Kudret ALTUN** (Erciyes Üniversitesi)

**Dr. Ahmet KAYASANDIK** (Abdullah Gül Üniversitesi)

**Mehmet ÇAYIRDAĞ** (Erciyes Üniversitesinden Emekli)

**Yazışma Adresi**

Erciyes Dergisi, P.K. 218, 38002 KAYSERİ

Telefon – Belgeç: 0 352 231 73 03

**İdare Yeri**

Sahabiye Mahallesi Muhtarlığı

Kalenderhane Sokağı, Nu.: 8

38010 Kocasinan/KAYSERİ

**Ağ sayfası:** www.erciyesdergisi.com

**E-posta:** bilgi@erciyesdergisi.com

erciyesdergisi@mynet.com

alimgercel@mynet.com

## İÇİNDEKİLER

SAYFA

<i>Âşık Şeref Taşlıova Hakk'a Yürüdü</i> Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN.....	1
<i>Erciyes (Şiir)</i> Ahmet KARAASLAN.....	5
<i>Nizamiye Medreseleri</i> Prof. Dr. Remzi KILIÇ.....	6
<i>Yetmez mi Esâretin/ Ey Türkoğlu, Davran Be!</i> M. Hâlistin KUKUL.....	9
<i>Dilim Varmıyor</i> Gündoğdu YILDIRIM.....	11
<i>Son Yolculuk (Şiir)</i> Emin BAŞ.....	12
<i>Ahi Evran-ı Veli</i> Zübeyde GÖKBULUT.....	12
<i>Her An Kaybedilebilir (Şiir)</i> Teoman Ali KOSOVALI.....	12
<i>Muhsin İ. Subaşı'nın Romanları-3: Güneşe Uçan Kelebek</i> Yrd. Doç. Dr. Esra KÜRÜM.....	13
<i>Peygamberim (Şiir)</i> Harika UFUK.....	23
<i>Devletin Gönlü</i> Hasan TULÜCEOĞLU.....	24
<i>Bu Millet (Şiir)</i> Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN.....	25
<i>Umut ve Beklentiler (Şiir)</i> Cemal KARSAVAN.....	25
<i>Bala Memmed'in Hikâyesi</i> Erkan ÇELİK.....	26
<i>Dert Bağında Bülbül Öter mi Usta (Şiir)</i> Emine ÇERÇİ.....	27
<i>Tanımlayamadığım (Şiir)</i> Cansu ŞENGÜN.....	27
<i>Ardanuç'ta Yöresel Ev</i> Ülkü ÖNAL.....	29
<i>Tanıtım: Anadolu Kadın Başlıkları Kitabı Üzerine</i> Nail TAN.....	30

### Fiyat Tarifesi (KDV dâhil)

Sayısı: 7,5 TL

Yıllık abone bedeli: 50 TL

Resmî abone bedeli (Taahhütlü): 90 TL

Yurt dışı abone bedeli: 40 Euro – 50 Dolar

Dergimiz öğretmen ve öğrencilere %10 indirimlidir.

Reklam bedeli: Reklam sahibinin lütfuna tâbidir.

Havaleleriniz için posta çeki hesabı: Âlim Gerçel, 116866

**Baskı**

Geçit Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic.

Orta Sanayi Bölgesi, Gazibey Caddesi, Nu.: 15 (Anatamir Karşısı) KAYSERİ

Telefon: 0352 320 48 61, Belgeç: 320 48 54

www.gecityayinevi.com E-posta: gecitmatbaacilik@hotmail.com

**YIL: 37 ★ SAYI: 443 ★ KASIM, 2014**

**ÂŞIK ŞEREF TAŞLIOVA HAKK'A YÜRÜDÜ**  
**(10 Nisan 1938-20 Eylül 2014)**

**Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN**

**A**) **Âşık Şeref Taşlıova ve Birkaç Hatıra**  
Âşık Şeref Taşlıova'nın adını 1973 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğrenci olduğum zaman duymuştum. O zaman şimdiki gibi iletişim araçları yoktu. Zaten Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne girinceye kadar âşıklardan da haberdar değildim. Çünkü Türkçe ve edebiyat kitaplarımızda Karaca Oğlan'ın dışında bir saz şairinden de söz edilmiyordu. Benim doğduğum ve ömrümün ilk 20 yılını geçirdiğim Silifke ve çevresinde âşıklara pek ilgi de duyulmuyordu. 30 Nisan 1979 tarihinde Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne fsistan (şimdi araştırma görevlisi) olduktan sonra Taşlıova ile karşılaştım. O yıllarda Erzurum'da âşıklarla ilgili şenlikler yapılıyordu. Yine bu şenliklerden birinde *Muhan Bali, Saim Sakaoğlu ve Ensar Aslan* jüri idi. Doğrusunu söylemek gerekirse içimden hocalarımın jüri masasında olmak geçiyordu ama beni o masaya pek yaklaştıran olmamıştı. İşte Şeref Taşlıova'nın ilk parçalarını kendi sazından ve sesinden duyuşum bu şenliklerden birindeydi...

Taşlıova'yla karşılaşmamız aynı sofrada yemek yememiz ise Çıldır'lı Âşık Şenlik anma programları için bir ekiple Erzurum'dan Çıldır'a giderken Kars'ta verdiğimiz molada gerçekleşmişti. Şimdi ekibimizde bulunanlardan sadece Sakaoğlu Hoca'yı hatırlıyorum... Karlı ve soğuk bir gündü. Otobüsümüz, Murat Çobanoğlu'nun adını taşıyan halk ozanları kahvesinin yakınında durdu. Kahveye vardığımızda Çobanoğlu ve Taşlıova'nın dışında pek çok âşık vardı. Şu anda hatırlayamıyorum, onlardan birine fırından sıcak pide, lavaş ekmeği ve peynir aldırıldılar, sıcak çay da kahvede kaynıyordu. Ben de böylece hocalarımın yanında ustaları dinlemiş, sofralarına oturmuştum.

Yıllar yılları kovaladı. Ben Erzurum Atatürk Üniversitesinden, Elâzığ Fırat Üniversitesine yardımcı doçent olarak nakletmiştim. Elâzığ'da âşık yoktu ama müziğe ve saza karşı ilginin olduğu bel-

liydi. Dönemin rektörü *Prof. Dr. Eyüp İspir'e*, oditoryum (sonra adı Atatürk Kültür Merkezi oldu) da âşıklar bayramı yapma arzumu belirttiğimde "Ali Berat, benden para isteme de ne istersen iste." demişti. Kimleri çağıracaktık en başta *Murat Çobanoğlu ve Şeref Taşlıova*... Ama âşıkların istediği para da çoktu... Ne yapacağız? Kapı kapı dolaşarak bilet satacağız... Sattık da... Ama benim içimde bir korkudur sormayın acaba 800 kişilik salonu doldurabilecek miyiz? Ya dolmazsa. O zaman moda ifadeyle karizmayı çizdirecektik... Gecenin başlayacağı saatte Atatürk Kültür Merkezi dolar mı dolmaz mı diye ayaklarım geri geri giderken salona girdiğimde bir de ne göreyim, koca salon hınca hınç dolmuştu. Ardından Çobanoğlu ve Taşlıova ustaların hoş geldinizi, atışmaları, güzellemeleri, koçaklamaları ve meclisin sonunda söyledikleri Köroğlu ile yer yerinden oynamıştı. Artık Elâzığ da maya tutmuştu. Şehirde ve üniversiteden olumlu tepkiler alınmış âşık toplantılarının geleneksel hâle gelmesi istenmişti. Elâzığ'da bulunduğum yıllarda yanılmıyorsam, mekân rektörlükten, harcama kalemleri bilet satarak bizden birkaç defa daha âşık toplantıları yaptık. Elâzığ âşık toplantıları bizi artık Şeref Taşlıova ile dost etti. Taşlıova merhum bundan sonra meclislerinde benden hep övgü ile söz etti, uzun yabancı dil maratonumda aldığım not 70'in altında kalınca benim için "gönlümüzün profesörü!" unvanını âşık toplantılarında dile getirdi. *Muhan Bali, Nevzat Gözaydın, Fikret Türkmen, Umay Günay ve Ensar Aslan*'dan oluşan jüride yayından 3/2 kalmam onu çok incitmişti. Yıllar sonra dostlarımızdan öğrendiğime göre benim kalışımı bazı jüri üyeleriyle gıyabımda sert bir şekilde tartışmış...

Bundan sonra Şeref Taşlıova usta ile Konya Âşıklar Bayramı başta olmak üzere pek çok toplantıda beraber olduk. Mersin Büyükşehir Belediye Başkanı *Burhanettin Kocamaz*'ın öncülüğünde *Karaca Oğlan Şelale Şiir Akşamları*'nda hep beraber olduk. Hem sahnede hem özel sohbetlerinde şahısmdan hep övgü ile söz etti. Programlarında birkaç bele-

diye başkanının ayrı yeri vardı. Bunlardan biri dört dönem Tarsus Belediye Başkanlığı yapan Sayın *Burhanettin Kocamaz*, diğeri de iki dönem Bursa Yıldırım Belediye Başkanlığı yapan Sayın *Özgen Keskin* idi. Her iki belediyenin organize ettiği programa davet edilecek âşıkları büyük ölçüde kendi belirledi. Bu sebepten şahsım ve Yıldırım Belediyesinde bu işle görevli *Temel Turabî* çok tenkit aldık. Diğer âşıklar, Tarsus'a davet edilecek âşıkları benim; Bursa'ninkileri de *Temel Turabî*'nin seçtiğini zannediyorlardı oysa her ikisinde de rahmetli Şeref usta ön plana çıkar biz de belediye başkanları da hiç karışmazdık.

30 mart seçimleri sırasında telefonla arayarak Adana Büyükşehir Belediye Başkan adayı *Hüseyin Sözlü* ve Mersin Büyükşehir Belediye Başkan adayı *Burhanettin Kocamaz* için neler yapabileceğini, kendine düşen bir görev olursa emirlerinde olduklarını söylediğinde şahsım ve başkanlarım adına doğrusu çok duygulanmıştım. Ben de ona:

“Şeref usta sen dua et, bir de o bölgede yaşayan tanıdıklarınıza oy verdirin yeter.” demiştim. Her iki başkanın seçiminden sonra yine görüştük. Her iki başkandan Türk kültürü ve âşıklar için çok şey beklediğini ifade etmişti.

Türkiye dışında Türkmenistan'da birlikte olduğumuz Şeref Taşlıova ile muhtemelen ekim ayı içerisinde birlikte Berlin'de olacaktık. Yunus Emre Enstitüsünün himayesinde yapılacak toplantı önce eylül sonu idi. Nedense uzadı, ömrünün sonunda bu uzama onu üzmüş olabilir... Oysa her şeyde bir hayır aramanın ne kadar yerinde olduğunu vefatında bir kere daha anladım. Yanılmıyorsam program eylülün yirmisinde yapılacaktı ki böylece ölümü de gurbet elerde gerçekleşecekti. Amentüye ve Allah'a inanıyoruz, o her şeyin iyisini bilir...

Şeref Taşlıova'nın oğlu *Muammer Mete Taşlıova* halk edebiyatı doçenti... Belki oğlunun etkisiyle belki de ölüm denen şey gelince sözlü kültürün insanla birlikte gideceğini düşündüğünden bildiklerinin büyük bir kısmını Türk Dil Kurumu arşivi için anlattı ve bunların tamamına yakını destan projesi kapsamında kitaplaştı. Bu iş için ön ayak olan Sayın *Nail Tan'a*, Sayın *Prof. Dr. Fikret Türkmen'e* ve

başkanlığı döneminde Türk Dil Kurumuna altın yıllarını yaşatan *Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın'a* ne kadar teşekkür etsek azdır.

Taşlıova usta halk arasındaki deyişle “bıçak altına yatmak”tan hep kaçmıştı. İki rahatsızlıktan çok çekmesine karşılık bilebildiğim kadarıyla doktorları rahatsızlık bölgelerine pek yaklaştırmamıştı. Ben bu durumda iyiyim, der ve 20 yaşında bir gencin heyecanı ile sanatını icra ederdi.

Son rahatsızlığını bir telefon görüşmemizde *Prof. Dr. Fatih Kirişçioğlu* haber vermişti. Sonra ben Kıbrıs'la ilgili bir kitap için *Akçağ Yayınevi*'ne gittiğimde *Emel Yalçın Hanım'a* sordum, o da iyi olduğunu ve “*Mete Hoca'dan* aldığım bilgiye göre yoğun bakımdan çıkacak” demişti. Niyetim kendisini hastanede ziyaret etmektir ama torunum *Zeynep İlay Alptekin* iki gülücükle benim programımı unutturdu ve onun peşine takıldım, sonra da 20.45 treniyle Konya'ya döndüm. Yatsı namazını kılarken telefonum çaldı. Namazdan sonra arayanın *Bekir Sami Özyay* olduğunu görünce şüphelendim ve kendisine döndüğümde:

“Hocam, Şeref Taşlıova vefat etti, Ramazan'ın telefonu var mı?” dedi.

Ben de:

“Ramazan Tosun mu?” dediğimde,

“Yok yok, Ramazan Korkmaz” dedi.

Telefonun olmadığını söylediğimde meselenin ne olduğunu sordum, o da:

“Ailesi Şeref ustanın Ankara'ya defnedilmesini istiyor ama o memleketi Kars'a defnedilmeli, bu sebepten Ramazan Bey'in telefonunu istiyorum” dedi.

21 eylül günü sabah namazından sonra bu defa telefonuma gelen mesaj eski Çıldır Belediye Başkanı M. Nizamettin Coşkun'dandı:

“Kıymetli Hocam,

*Âşık Şeref Taşlıova vefat etti. Cenazesi pazartesi günü Hacı Bayram Veli Camiinde öğle namazını müteakiben Bağlum Mezarlığı'na defnedilecektir.”*

Kendisi gibi bir âşık olan *Abdulvahap Kocaman*, bir şiirinde dünyanın *iki taştan ibaret* olduğunu söyledi.

Büyük Türk şairi *Yahya Kemal* bir rubaisinde hayatı şöyle anlatır:

*Bir merhaleden güneşle derya görünür,  
Bir merhaleden her iki dünya görünür,  
Son merhaledir ki fasl-ı hazandır sürer,  
Gelmiş gitmiş cümlesi rüya görünür.*

*Musa Eroğlu* hemşerim de “yolun sonu görünüyor” türküsünde:

*Bana ne yazdan bahardan,  
Bana ne kıştan bahardan,  
Aşağıdan yukarıdan,  
Yolun sonu görünüyor, der.*

Şeref Taşlıova ustanın da manevi ustası olduğunu tahmin ettiğim *Dedem Korkut* da:

*Gelimli gidimli dünya,  
Son ucu ölümlü dünya,  
Ecel aldı yer gözledi.  
Fani dünya kime kaldı, der.*

Biz de Dede Korkut’un dilinden

Dua edelim Türk milletini!

Ozanlık geleneği son olmasın,

Vefat eden annelerimizin yeri cennet olsun,

Ak sakallı babalarımızın yeri cennet olsun,

Büyük usta Şeref Taşlıova, peygamberimize komşu olsun,

Varsa günahlarını Allah bağışlasın,

Kalanlarına Cenab-ı Allah sabırlar versin.

Yattığı yer cennet olsun diyelim.

## **B) Âşık Şeref Taşlıova, Hayatı ve Şiirleri**

Taşlıova, 10 Nisan 1938 tarihinde Kars İli, Arpaçay İlçesi, Pekreşen (Gülyüzü) Köyü’nde doğmuştur.

1949 yılında ilkokul öğrencisi iken millî bayramlarda türkü söylemeye başlamıştır.

İlkokulu bitirdikten sonra Cilavuz Köy Enstitüsüne devam etmiş ancak ağabeyinin ölümü üzerine okulunu bırakmak zorunda kalmıştır.

Öğretmeni Hasan Kartarı’nın da teşvikiyle âşıklığa ilgisi artmıştır. 1954 yılında Çıldırılı Âşık Şenlik’in oğlu Âşık Kasım’a çırak olmuş ve konu ile ilgili ilk bilgileri ondan öğrenmiştir. Daha sonra

yine bölgenin ünlü âşıkları *Posoflu Âşık Müdamî* ve *Arpaçaylı Âşık Gülistan Çobanlar*’la birlikte olmuş, onlardan saz, söz ve hikâye anlatma tekniği ile ilgili bilgiler almıştır. Bunların dışında yetişmesinde *Âşık Hicranî, Âşık Dursun Cevlanî, Âşık Latif, Âşık Merdan, Âşık Abbas, Âşık Musa, Âşık İhyas* ve *Âşık İslâm Erdener* etkili olmuşlardır. Vatani görevini tamamladıktan sonra 1964 yılında Kars Radyosunun açtığı sınavı kazanmış ve on yıl kadar bu kurumda sözleşmeli olarak çalışmıştır. Bu arada Murat Çobanoğlu’nun Kars’ta açtığı kahveye devam ederek pek çok saz şairiyle karşılaşmıştır.

1967 yılından itibaren Konya’da düzenlenen *Türkiye Âşıklar Bayramı* ve İstanbul’da organize edilen *Uluslararası İstanbul Festivali*’ne aralıksız olarak katılmıştır. Bunların dışında Türkiye içerisinde ve Türkiye dışında (Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Fransa, İsviçre, İsveç, Avusturya, Danimarka, Almanya, İngiltere, Singapur, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Kırgızistan, İran, Türkmenistan) yapılan yüzlerce âşık toplantısına katılmış ve bu toplantıların sonunda 150 madalya, 200 plaket ve şilt, 250 takdir/teşekkür belgesi ile ödüllendirilmiştir.

Hakkında, başta TRT olmak üzere pek çok yerli ve yabancı (Alman ATT, ZDF; İngiliz BBC radyoları) televizyonda ve radyoda programlar yapılmıştır.

Şiirlerinin yanında bilimsel kongre ve toplantılarda sunduğu bildirimleri de ilgiyle izlenmiştir. Çeşitli dergilerde (*Çağrı, Türk Folklor Araştırmaları, Türk Edebiyatı, Millî Kültür, Pınar, Kemalist Atılım, Türk Dili, İnanç, Güneysu, Meşale, Maya, Tarla, Erciyes, Yeni Çizgi, Köz, Türk Folkloru, Kök, Ana, Karseli* vb.) halk edebiyatı ve folklorla ilgili olarak makaleler yayımlamıştır. Bildiği halk hikâyelerini Türk Dil Kurumu arşivine anlatmış ve böylece büyük bir kültür hazinesini unutulmaktan kurtarmıştır.

Şeref Taşlıova kaynak şahıs olması yanında iyi bir derlemecidir de. Değişik zamanlarda bölgesinden hikâye, efsane, masal derlemiş ve bunları zaman zaman da yayımlamıştır. 150 civarında âşık makamı bilmektedir.

Türkiye ve Avrupa’da 40 civarında plağı ve kaseti yapılmıştır.

1987 yılından bu yana *Türkiye Musiki Eseri Sahipleri Meslek Birliği (MESAM)*'nin kurucu üyesi olup bu kurumda çeşitli görevler almıştır.

Âşık Şeref Taşlıova gerek ustaları gerek yaşadığı coğrafya gerekse millî ve manevi konulardaki hassasiyeti ile tanınan bir saz şairidir. Kendi yaşamasına bile ustalarından dinlediği Rus işgali, bölgenin Rus ve Ermenilerden çektiği eziyetler onun destancı kişiliğinin oluşmasında etkili olmuştur.

Şiirlerinde *Şeref*, *Şeref Taşlıova* ve *Taşlıova* mahlaslarını kullanmıştır.

Taşlıova'nın doğaçlaması çok güçlüdür. Tarih, coğrafya ve dinî bilgilerinin de yeterli seviyede olmasından dolayı muamma çözüme ve atışmada oldukça başarılıdır. *Posoflu Müdamî*, *Ardanuçlu Efkarî*, *İsbak Kemalî*, *Şavşatlı Deryamî*, *Davut Sularî*, *İlhamî Demir*, *Rüstem Alyansoğlu*, *Ummanî Can*, *Ali Rahmanî*, *Nusret Torunî*, *Fırkatî (Turgut Günay)*, *Murat Çobanoğlu*, *Mevlüt İhsanî*, *Yaşar Reyhanî*, *Mustafa Ruhanî*, *Divanî (İhsan Kılıç)*, *Çağlayan (Memduh Kılıç)*, *Kadir Kılıç*, *Nuri Çırağî*, *Hüseyin Sümmanoğlu*, *Mürsel Sinan*, *Şavşatlı Âşık Kara*, *Ali Rıza Ezgi*, *Feymânî*, *Hacı Karakılıçık*, *Kul Mustafa* vb. onun atıştığı âşıklardan bazılarıdır.

Taşlıova'nın şiirlerinin büyük bir kısmı hece vezniyle olup koşma, türkü ve destan türündedir. Onun ayrıca 15'li hece ölçüsüne ve aruzun fâilâtün / fâilâtün / fâilâtün / fâilün veznine uyan divan(divanî)ları da ünlüdür.

Doğu Anadolu ve Azerbaycan âşık şiirinin bütün dallarında eserler veren Taşlıova, şiirlerinde aşk, gurbet, kahramanlık, Allah, Kur'an, vatan, millet, bayrak ve tabiat konularını işlemiştir.

Taşlıova'nın şiirlerinin bir kısmı Amerika'da Indiana Üniversitesi tarafından derlenmiştir. Almanya Berlin Üniversitesi, International for Traditional Music Institute de onun türkülerini derleyerek kitap hâline getirmiştir. Şiirlerinden yapılan bir seçme 1990 yılında Kültür Bakanlığı tarafından *Gönül Bahçesi* adıyla yayımlanmıştır.

*Saadettin Ulus*, *Şah İsmail*, *Korkmaz İkan*, *Hikmet Arifî Ataman* ve *Bekir Sami Özsoy (Nuri Şahinoğlu)* onun yetiştirdiği çiraklardan birkaçıdır.

Şeref Taşlıova'nın şiirlerinin dili, yaşadığı coğ-

rafyanın dil özelliklerini içermektedir. Çıldır Terekeme ağzı ve Azerbaycan Türkçesinin özelliklerini onun şiirlerinde görebiliriz. Ayrıca şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmasına karşılık dili anlaşılır, anlatımı durudur.

Murat Çobanoğlu ile birlikte Sivas Türk Halk Müziği Korosu'na girmiş ve aynı yerden 2003 yılında emekli olmuştur.

Oğlu Mete Taşlıova da halk edebiyatı sahasında doçent olarak çalışmakta olup lisans tezi babası Şeref Taşlıova ile ilgilidir. Ayrıca Şeref Taşlıova'nın iki kitabı, Türk Dil Kurumu destan projesi yayınları arasında yer almıştır.

### **Biri Anadolu Biri Atatürk**

Biri bülbül oldu birisi güldür  
Biri Anadolu biri Atatürk  
Biri sevgilidir biri güzeldir  
Biri Anadolu biri Atatürk

Biri arı oldu birisi kovan  
Biri yaralının derdine derman  
Biri büyük asker büyük kumandan  
Biri Anadolu biri Atatürk

Biri örnek oldu bütün cihana  
Biri Türk milleti adına ana  
Biri can adadı nazlı vatana  
Biri Anadolu biri Atatürk

Biri kucaklayan birisi saran  
Biri aranılan birisi soran  
Biri kurtarılan biri kurtaran  
Biri Anadolu biri Atatürk

Biri savaş yaptı biri kurtardı  
Biri bin bir türlü meyveler verdi  
Biri üzerinde bir devlet kurdu  
Biri Anadolu biri Atatürk

Biri bize kurdu cumhuriyeti  
Biri ecdadımın yurdu, cenneti  
Biri bize verdi bu hürriyeti  
Biri Anadolu biri Atatürk

Biri insanlığa örnekler katar  
Biri bu Şeref'in kalbinde atar  
Biri birisinin bağrında yatar  
Biri Anadolu biri Atatürk (Taşlıova 1990: 38).

### C) Âşık Şeref Taşlıova ve Hikâyeleri

Şeref Taşlıova aynı zamanda iyi bir hikâye anlatıcısı ve musannıfıdır. Hikâyelerinde soru cevap yöntemiyle anlatımın güzel örneklerinin yanı sıra kalıplaşmış sözler, atasözleri, deyimler ve modernleşmeden kaynaklanan bazı kavramlar kullanmıştır.

Onun hikâyelerinden bir kısmı usta malı, bir kısmı kendi tasnifi, bir kısmı da hikâyeden ziyade gezip dolaştığı yerlerle ilgili hatıraları içine almaktadır. Hikâyeleri, Azerbaycan'da olduğu gibi usta âşıkların anılması diyebileceğimiz *ustadnamelerle* başlamaktaydı. Hikâyelerinde, şiirlerinde olduğu gibi Azerbaycan ve Çıldır ağzının dil özellikleri görülmektedir. Halk hikâyelerinin özellikleri arasında değişmeyenler arasında kabul edilen nazım-nesir karışımı olması onun hikâyeciliğinin bir başka özelliği idi. Hikâyelerin nesir kısımlarında Dede Korkut hikâyelerinde olduğu gibi belirli kalıp ifadeleri kullanmıştır: *At ayağı çabuk ozan dili çevik olur. 40 ince belli kız, 40 yigit vb.*

Anlattığı hikâyeler arasında *Âşık Garip, Bağdat ile Hafız, Cibani ve Abdullah, Diligam Yahya Bey, Emir ile Sümbül, Emrah ile Selvi Han, Eşref Bey, Gülistan ve Süleyman, Hüseyin ile Mahmubri, İbrahim ile Hayrünisa, İrfani ile Türkmen Kızı, Kenan ile Hanzade, Kerem ile Aslı, Kırk Çeşmeli Şehir, Kirmanşah, Köroğlu'nun Bağdat Kolu, Köroğlu'nun Bolu Bey Kolu, Köroğlu'nun Erzurum Kolu, Köroğlu'nun Gaziantep Kolu, Köroğlu'nun Hasan Bey Kolu, Köroğlu'nun Hasan Paşa Kolu, Köroğlu'nun Keloğlan Kolu, Köroğlu'nun Kocabey Kolu, Köroğlu'nun Oltu Kolu, Köroğlu'nun Tokat Kolu, Latif Şah, Necip ile Tellî, Salman Bey, Sevdakâr Şah, Sürmeli Bey, Tabir ile Zühre, Yaralı Mahmut, Zaman Bey (Zaman ile Salatın) vb.* sayılabilir.

#### KAYNAKLAR

Âşık Şeref Taşlıova; *Gönül Bahçesi*, Ankara, 1990.  
Fikret Türkmen, Mete Taşlıova, Nail Tan; *Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri*, Ankara, 2008.  
Mete Taşlıova; *Âşık Şeref Taşlıova Hayatı ve Şiirleri*, Ankara, 2010.

### ERCIYES

Bir seni severim bir de karını,  
Âlem beni deli sanar Erciyes.  
Kızıl bulut kaplı ufuklarını,  
Görünce yüreğim yanar Erciyes.

Ak duvağın mah yüzünü örtünce,  
Başın duman duman hâlin görünce,  
Döşün yalçın, vadilerin derince  
Yaz mevsimi suyun donar Erciyes.

Daha hiçbir güce eğmedin boyun,  
Ötüken, Tiyan-Şan, Tanrıdağ soyun.  
Yaylanda meleşir kuzuyla koyun,  
Türkmenler yurduna konar Erciyes.

Tarihler bilemez senin yaşını,  
Dünyayı gezenler görmez eşini.  
Kış eylersin ağustosun beşini,  
Heybetiyle mevsim sınar Erciyes.

Hacılar, Hisarcık, Talas bağları...  
Güneyden kol kola Toros Dağları.  
Ünün aşır gelmiş eski çağları  
Kaç bin asrı gördün çınar Erciyes?

Alıdağı bir gelinlik kız gibi  
Rüzgârınla ses veriyor saz gibi,  
Duru suyun içiyoruz buz gibi,  
Kayseri'yi sular, pınar Erciyes.

Türkmenoğlu sevdalıyım yanarım,  
Gece gündüz hep adını anarım.  
Sen Aslı'sın, ben Kerem'im ararım,  
Bizi böyle gören kınar Erciyes.

**Ahmet KARAASLAN**



*Girmeden tefrika bir millete düşman giremez.  
Toplu vurduka yürekler, onu top sindiremez.*

(Mehmet Akif Ersoy)

**B**üyük Selçuklular (1038-1157) Maveraunnehir' den Ege kıyılarına kadar uzanan sahada güçlü bir devletti. Selçuklu devlet adamları eğitime ve bilimin gelişmesine önem vermişlerdir. Selçuklu medreseleri hızla gelişmiş ve ülkenin her tarafına örgün bir şekilde inşa edilmiştir. Selçuklu sultanı Tuğrul Bey başta olmak üzere Alparslan, Melikşah, Nizamulmülk ve Sancar gibi devlet adamları, bilginlere, sanatkârlara, öğretmenlere büyük saygı göstermişler, eğitim ve öğretimin toplumda yayılmasına çalışmışlardır. İlk Selçuklu medreseleri 1040 yılında Nişabur'da Tuğrul Bey tarafından kurulmuştur. Alparslan döneminde 1067'de Bağdat'ta Nizamiye medreseleri adıyla önemli eğitim öğretim kurumları açılmıştır. Alparslan'dan sonra Sultan Melikşah ve Nizamulmülk'ün ilgi ve çabaları ile Bağdat, Musul, Basra, Nişabur, Belh, Herat, Isfahan, Merv, Amul, Rey ve Tûs gibi önemli şehirlere yaygın bir biçimde Nizamiye medreseleri açılmıştır.

Nizamiye medreselerinin önem kazanması ve yayılmasının başlıca sebepleri: Şii ve Fatımîlere karşı Sünnî anlayışın gelişmesi ve güçlendirilmesidir. Medreseler böylece Hanefî, Şafii, Malikî ve Hanbelî adlı dört sünnî mezhebin koruyuculuğu görevini de üstlenmiştir. Genişleyen devletin yönetimi için memur yetiştirme ihtiyacı karşılanmıştır. Din hizmetleri için görevliler yetiştirme, İslamiyeti yeni benimsemiş Oğuz topluluklarının inançlarının pekiştirilmesi sağlanmıştır. Yeni ele geçirilen yerlerde halkın fethi içine sindirmeleri için aydınlatılması amaçlanmıştır. Yoksul, zeki ve yetenekli öğrencilerin okutulması ve topluma kazandırılması gibi nedenler ile medreseler kurulmuş ve yayılmıştır.

Bağdat Nizamiye medreseleri yükseköğretim kurumlarıdır. Öteki Selçuklu medreseleri ise müderrislerinin durumlarına göre orta ya da yükseköğretim kurumları sayılmışlardır. Müderrisler, Nizamiye medreselerine sultan veya vezir tarafından atanırlardı. Öğrenciler yatılı ve burslu olarak okuyorlardı. Medreselerin gelir kaynakları esas olarak vakıflardı. Ayrıca devlet katkısı da yapılmaktaydı. Çoğu zaman Selçuklu sultanları şahsen bağış ya-

parlardı.

Türk tarihi boyunca, devlet adamlarının devlet yönetiminde danışma kurumuna önem verdikleri ve devamlı suretle âlimlerin fikir ve düşüncelerinden yararlanmayı ihmal etmedikleri görülür. Türk devlet geleneğinde kağan veya hakanların bilge olması, adaletli olması gibi önemli hususlar, İslam medeniyetindeki halifelik şartları arasında da yer almaktadır. Devlet başkanlarının mutlaka adaletli ve bilgili olmaları, âlim sıfatı da taşımaları bir zorunluluktur. Devlet yöneticileri, âlimler ile daima bir arada olur, onlarla istişare eder, telkin ve tavsiyelerini dikkate alırlardı. Selçuklularda birçok bürokrat ve yönetici eğitim, öğretim kurumu olan medreselerden yetişmiştir.

Medreselerin resmî bir teşekkül olarak devlet eliyle kurulması X. yüzyılda Karahanlılar Devleti (840-1212) zamanına rastlamaktadır. Karahanlılar ve Gazneliler devrinde yapılan medreseler, Selçuklu devrinde inşa edilen medreselere bir ön hazırlık ve temel oluşturmuştur. Karahanlılar devrinin birçok âlim yetiştirdiği bilinen bir gerçektir. Bu devirde yetişen âlimler ve vermiş olduğu eserler bugün de insanlık tarihine ışık tutmaktadır. Kaşgarlı Mahmut'u ve Dîvânu Lugatî't-Türk'ünü, Yusuf Has Hacıp'i ve Kutadgu Bilig'ini, Hoca Ahmet Yesevi'yi ve Divan-ı Hikmet'ini hatırlatmak gerekir. Bu meşhur âlimlerden başka birçok fıkıh, tefsir, hadis, kelam, tıp, matematik ve astronomi bilginlerini de biliyoruz.

Nizamulmülk'ün gayreti medrese için yeni bir başlangıç olmuştur. Gerçekten medreselerin devlet eliyle kurulması, öğretimin ücretsiz olması, medrese teşkilatının ayrıntılarına kadar tespiti hususu Selçukluların eseridir. Nizamulmülk'ün, medreseleri ilmî gelişmeyi sağlamak, âlimlere maaş vererek devletin yanında tutmak ve Fâtımîlerin şüilik propagandasına karşı sünnî akideyi müdafaa için kurduğu ifade edilmektedir<sup>1</sup>. Başta Tuğrul Bey (1038-

1 Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, Ankara, 2008, s. 42; İbrahim Kafesoğlu, Türk Millî Kültürü, (8. baskı), Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1993, s. 373; Ziya Kazıcı, İslam Müesseseleri Tarihi, İstanbul, 1991, s. 231.



1063) olmak üzere, Alparslan (1063-1072), Melikşah (1072-1092) ve Sultan Sencer (1117-1157) gibi Selçuklu devlet adamları, eğitim ve öğretimin yayılmasına çalışmışlardır. Tuğrul Bey, fethettiği şehirlere girdiğinde ilk iş olarak bilginleri ve din adamlarını saygı ile ziyaret ederdi. Sultan Alparslan, medreseleri ülkenin her tarafına yaygınlaştırmıştı. O kendi gelirinin bir kısmını yoksullara, onda birini de bilim adamlarına veriyordu<sup>2</sup>.

Nizamiye medreseleri, Nişabur şehrinde kurulan en önemli medreselerden biridir. Bu medrese İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî için Selçuklu Veziri Nizamulmülk tarafından kurulan Nizamiye Medresesi'dir. İbn Cübeyr, Bağdat'ta otuz küsur medrese gördüğünü, onların en güzel köşklere bile muhteşem olduğunu, en muazzam ve ünlü olanın ise Nizamulmülk'ün yaptırdığı Nizamiye Medresesi olduğunu ifade etmiştir<sup>3</sup>. "Tanınmış ilim ve fikir adamlarını sinesinde toplayan maaşlı müderrisleri (profesörleri) aylık ve erzak tahsisatı alan öğrencileri ile meccanî öğretim yapan, ders programları tespit edilmiş ve zengin kütüphaneler ile donatılmış en yükseköğretim müessesesi olarak medrese, İslam dünyasında Sultan Alparslan tarafından kuruldu (1067). Bağdat'ta altmış bin altına inşa edildiği rivayet olunan Nizamiye adlı bu medreseye çarşılar, han, hamam ve çiftlikler vakfedilmişti"<sup>4</sup>.

Dinî bakımdan Hanefî ve Şafîî fıkıhlarını öğreten Bağdat Nizamiyesi'nin yanı sıra, Nizamulmülk daha sonra İsfahan, Musul, Mery, Belh gibi şehirlere de kendi adı ile anılan medreseler tesis ettirdi<sup>5</sup>. İslam dünyasında bu medreselerde yetişmiş birçok âlim, zamanlarının hükümdarlarına nasihat yollu, devlet ve hükümet idaresiyle ilgili tavsiyelerde bulunmuşlar ve bu hususta eserler yazmışlardır. Bu tip eserlere genellikle "Nasihâtü'l-Mülûk" denir. Devlet adamlarına tavsiyeler ve bilgiler içermektedir.

Nizamulmülk, Sultan Melikşah'ın Atabeyliği-

2 Akyüz, age., s. 43.

3 Kafesoğlu, age., s. 373; Ahmet Çelebi, İslam'da Eğitim Öğretim Tarihi, (çev. Ali Yardım), Damla Yayınları, İstanbul, 1983, s. 375.

4 Kafesoğlu, age., s. 373.

5 Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk- İslam Medeniyeti, (5. baskı), Boğaziçi Yay., İstanbul, 1996, s. 332.

ni yapmış ve Siyaset-nâme adlı eseriyle Kutadgu Bilig gibi, önemli bir "Siyerü'l-Mülûk" meydana getirmiştir. Nizamulmülk ile Sultan Melikşah'ın arasını açmak isteyenler, âlim ve mutasavvıflara yılda 300.000 dinar harcadığını, hâlbuki bununla yeni bir ordu kurulacağını söylerler. Melikşah, Nizamulmülk'e bunu sebebini sorduğunda: "Ey âlemlerin sultanı, orduna bunun birkaç mislini harcıyorsun, bu askerlerin okları bir milden öteye gitmez. Oysa ben sana öyle manevi bir ordu meydana getirdim ki onların duaları ok gibi arşa ve Allah'a kadar yükselir" diyerek maddi kuvvetin yanında manevi kuvvetin de devlet için önemini belirtmiştir<sup>6</sup>.

Nizamulmülk, Büyük Selçuklu ülkesinde başvezir olarak görev yaparken medreseler, ribatlar ve mescitler yaptırmıştır. Medreselere lazım olan kitapları temin etmiştir. Hepsine müderrisler, talebeler ve hizmetliler tayin etmiştir. Onlara bol gelirler ihsan eyledi. Böylece dinin ana prensiplerini yeniden canlandırdı. Kendinden önceki günlerde adeta meçhul kalmış ve ihmal edilmiş olan ilim adamlarının yüzünü güldürdü. Bu duruma göre medreselerin inşası, onun nimet ve ihsanlarından biri olup şerefi sadece ona ait hayırlı bir işti. Bundan dolayı Selçuklu medreseleri ona nispet edilmiş, onun ismi verilmiş ve onun adı ile anılmaktadır. Nizamiye medreseleri o devirde devlet kademelerinde Nizamulmülk'e denk veya eş kimse olmadığı için onun adı ile yaygın hâle gelmiştir<sup>7</sup>.

Nizamiye medreseleri olarak yaygın bir surette inşa edilen Büyük Selçuklu medreseleri, sadece ders verilen derslikler içeren sıradan bir yapı olmayıp son derece müstemilatı ve görkemli yapılar idi. Medreseler "külliye" olarak yapılmışlardı. Ders verilen dersliklerin olduğu binadan başka, müderrislerin odaları, talebelerin kaldıkları yurtlar, kütüphane, aşevi, mescit, yemekhane, spor mekânları, gezi yerleri, hamam ve diğer sosyal tesisler bulunurdu. Nizamiye medreseleri kendi çağının en ileri ve gelişmiş, eğitim ve öğretim kurumları sayılabilir. Çünkü hiç bir masraftan kaçınılmamıştır.

## Sonuç

Nizamiye medreselerinde eğitim ve öğretimin

6 Salih Özkan, Türk Eğitim Tarihi, 3. Baskı, Ankara, s. 50.

7 Çelebi, age., s. 372.

dayandığı temel özellikler:

1. Selçuklu devlet adamları eğitime ve bilimin gelişmesine önem vermişlerdir.

2. Medrese bir eğitim ve öğretim kurumu olarak Selçuklular ile ülkenin her tarafına yaygın bir şekilde inşa edilmiştir. Örgün eğitim kurumları olarak yapılmıştır.

3. Ahilik gibi bir yaygın eğitim kurumu ve Atabeglik gibi şehzadelerin yetişmesi için bir uygulama anlayışı, Nizamiye medreseleri ile ortaya çıkmıştır.

4. Selçuklular'da alp, gazi ve velî insan tipleri beraber yetiştirilmiştir.

5. Yeni Müslüman olmuş Oğuz boyları arasında İslamiyet'in iyi öğretilmesi ve anlaşılmasında medreseler önemli bir işlev görmüştür<sup>8</sup>.

Nizamulmülk, Selçuklu ülkesinin bütün şehirlerine mutlaka bir medrese kuruyordu. Medreselere de gelir için birtakım yerleri vakfediyordu.

Selçuklular'da Bağdat Nizamiye medreseleri yükseköğretim kurumu iken diğer medreseler müderrislerin düzeyine göre orta ve yükseköğretim sayılmışlardır.

Bağdat Nizamiye medreselerinde okutulan başlıca dersler:

a) Din ve hukuk dersleri: Kur'an-ı Kerim, tefsir, hadis, fıkıh, kelim

b) Dil ve edebiyat dersleri: Arap edebiyatı, Farsça, nahiv, sarf, şiir, hitabet, tarih, cerh ve tadil, edep

c) Felsefe dersleri: Felsefe, mantık

d) Müspet bilim dersleri: Tıp, cerrahi, riyaziye, hesap, hendese, heyet, tabiiyat, müsellest dersleridir.

Nizamiye medreseleri, esas olarak din, hukuk, dil öğretimi yapmışlardır. Tıp öğretimi daha çok hastanelerde yapılıyordu. Selçuklular'da hastane-tıp okulu durumundaki kurumlara bimaristan veya darüşşifa denirdi.

Medreselerin öğretim yöntemi daha çok ezbere dayanıyordu. Tartışmalar yapılıyordu. Belli bir öğretim süreleri yoktu. Yıl bitirme değil, belli kitapları okuma amaçlanıyordu. Bu da öğrencinin çabasına ve müderrisin takdirine kalmıştı. Fakat yüksekög-

retim medreselerinin en az beş yıl sürdüğü tahmin edilmektedir. Medreselerin asıl gelir kaynağı vakıflardı. Devlet hazineden yardım yapmakla beraber bazen sultanlar bizzat para desteği sağlardı. Medreseler mezhepler arası dayanışmanın yanı sıra toplumda ortak düşünce ve emellerin güçlenmesinde devlet görevlerine adam yetiştirmede önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Medresenin hocaları olan müderrisler, sultan veya vezir tarafından atanırlardı. Her medresede en az bir müderris vardı. Bağdat Nizamiyesi müderrislerinin Şafî mezhebinden olmaları şarttı. Müderrisler genellikle ölünceye kadar görevde kalır, cübbe ve sarık kullanırlardı. Maaşları dolgun ve toplumda saygın kimselerdi. Müderrislere "muid" denen bir görevli yardım ederdi. Muid öğrencilere rehberlik, danışmanlık yapardı. Şiilik ve batınlığe karşı sünnî inançları savunmak amacıyla açılan Nizamiye medreseleri, zamanla siyasal otoritenin emrinde, hocaları devlet tarafından atanan ve maaşları devlet tarafından ödenen, programları devlet tarafından belirlenen, kitapları devlet tarafından seçilen ve başka kitap okutulmayan bir öğretim kurumu hâline getirilmişlerdir<sup>9</sup>. Nizamiye medreseleri, şüphesiz kendi çağında İslam medeniyetine büyük katkılar sağlamış seçkin ve örgün eğitim kurumları olarak tarihe geçmiştir.

#### KAYNAKÇA

- Adıvar, A. Adnan, Osmanlı Türklerinde İlim, (Hazırlayan Aykut Kazancıgil - Sevim Tekeli), (4. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982.
- Akyüz, Yahya, Türk Eğitim Tarihi, (12. Baskı), Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2008.
- Çelebi, Ahmet, İslam'da Eğitim Öğretim Tarihi, (Çev. Ali Yardım), Damla Yayınları, İstanbul, 1983.
- Kafesoğlu, İbrahim, Türk Millî Kültürü, (8. Baskı), Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1993.
- Kazıcı, Ziya, İslam Müesseseleri Tarihi, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1991.
- Kitapçı, Zekeriya, Türkistan'da İslamiyet ve Türkler, Konya, 1988.
- Koçer, Hasan Ali, Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, İstanbul, 1991.
- Koçi Bey, Koçi Bey Risâlesi, (Sadeleştiren Zuhuri Danışman), MEB, İstanbul, 1993.
- Özkan, Salih, Türk Eğitim Tarihi, 3. Baskı, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2010.
- Turan, Osman, Selçuklular Tarihi ve Türk- İslam Medeniyeti, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1996.

8 Akyüz, age., s. 42.

9 Akyüz, age., s. 45-46.

**B**u başlık, Üstâd Necip Fâzıl'ın 1975 yılında yazdığı “Meydan Şiiri” başlığını taşıyan, oldukça uzun, hârika şiirinin son iki mısrasıdır.

Bundan önce diyor ki:

“Tek istikamet, Kâbe;

Ve tek örnek, sahabe.

Böyle yükseldi sütun,

Böyle kuruldu kubbe.

(...) Vatan, yüz elli yıldır,

Mânâda bir harabe.

(...) Her şey, her şey İslâm'da;

Ferde ve kavme rütbe.

Bizde kutsî emânet;

Bizde yarın galebe!

Gün geldi, saat çaldı;

İşte yol, koş tâkibe!

Yetmez mi esâretin;

Ey Türkoğlu, davran be!”

Bugün, bariz bir şekilde görülmektedir ki sinsi ve aşikâr iki büyük tehdit ve tehlike ile karşı karşıyayız. Bunun biri, “Türk adını silme/yok etme” diğeri ise “Türk yurtlarını parçalama/talan etme” p(î)lanıdır.

Yerli ve ecnebî iş birlikçi hainler, bu tavırlarını artık gizlememektedirler. Türk ve Türk yurdu ise bunlar karşısındaki taarruzî tavır şöyle dursun, maalesef yeterli bir müdafaa yapmaya bile çevirememiş, suskun, çekimser, hatta pısrık bir hâlde seyirdedir.

“Ve tek örnek, sahabe”den sonra, İslâm'a en çok hizmet bir kavim/millet/soy'un yani Türk milletinin adının silinmesine ve yurdunun parçalanıp/bölünüp/talan edilmesine sessiz ve kayıtsız kalması nasıl düşünülebilir?

Ve... Ve böyle bir milletin adının bazı gafil ve hainler tarafından zikredilmemesi, buna rağmen, bu zikretmeyenlerin tasvip mahiyetinde teşvik görmesini ne ile izah edilebilir?

Bunun da cevabı çok zor!

Hâkim unsur olarak Türk'ün sahip bulunduğu

bin yıllık Anadolu yanında, Kıbrıs, Kerkük, Batı T(ı)rakya, Kırım, Doğu Türkistan, Azerbaycan ve topyekûn Türk coğrafyaları da aynı iş birlikçi sömürgeci yol kesicilerin zulmü altında bulunmaktadır.

Mehmetçik tarafından, “Ne Mutlu Türküm Diyene!” vecizesinin yazıldığı dağlara PeKaKa ve terörist başının isimleri yazılıyor da Türkiye'nin ve Türk milletinin her türlü güvenliğinden mesul ve salâhiyet sahibi kişilerden tek bir kınama sözü dahi duyamıyoruz.

Bunun da cevabını bulamıyoruz!

Evet, illâ bir Necip Fâzıl, bir Mehmet Âkif Ersoy, bir Hüseyin Nihal Atsız, bir Ârif Nihat Asya, bir Yahya Kemal, bir Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil, bir Orhan Şâik Gökay... mı lâzım ki, kulağı sağrıları, gözü körleri, idraki silikleri, gönlü çökükleri... uyarısın?

“Türk'üm” demiyor, diyemiyorsunuz da kavmin, kavme üstünlüğünü “takvâ”da aramak adına, “sahabe” yolunda olan Türk'e niçin sahip çık(a)mıyorsunuz? “Benim milletim” diye bir millet mi var mıdır ki Türk(üm) demekten imtina edenler bulunmaktadır.

Ne iseniz, o değil misiniz? Hiç kimse Türk olmaya mecbur olmadığı gibi, Türk'e yan bakma hakkı ve haddi de yoktur!

Allahü teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de, Hucurât suresi on birinci ayette şöyle buyurmaktadır:

“Ey iman edenler! Bir kavim bir kavimle alay etmesin. Belki onlar kendilerinden daha hayırlı olurlar.”

Demek ki Kur'ân-ı Kerîm'de “kavim/millet” vardır.

Peki, Peygamber Efendimiz ne buyuruyorlar:

“Soylarınızı biliniz. Sila-i rahim yapınız.”

O hâlde ‘soysuzluk’ ve ‘kozmpolitlik’, İslâm'da yoktur!

Başka: “Kişi kavmini sevdiği için suçlandırılmaz.”

Öyleyse antropologlara ve sosyologlara büyük

iş düşünüyor: Bakıp araştırınsınlar ki “Benim milletim” diye bir millet var mıdır? Tabii ki, bizi de haberdar etsinler, bilelim!

“Benim milletim” Türk’ten kaçıp bir yerlere sığınmanın yoludur. Bu durum aynı zamanda, p(i) psikologların da vazife alanına girer. Onlar da bu işe teksif olmalıdırlar, hem de acilen!

Türk milleti, eğer Ashab-ı Kirâm’dan sonra İslâm’a en çok hizmet eden millet ise -ki, bundan şüphemiz yoktur- niçin, evet niçin, Türk kelimesini söylemekten veya Türk’üm demekten kaçınıyor ve göğüsler gerile gerile iftiharla “Türk’üm!” denilemiyor.

Tekraren söylüyorum: Elbette ki ne iseniz, osunuz! Bu, kimseyi -elbette, bizi de- alâkadar etmez!

Amma maalesef kendilerini masum, mazlum ve mağdur göstererek bu millete altın tepsi içinde ‘pırlanta yalan’ sunarak onu kandırmak çok ayıptır ve ahlaksızdır.

Hani bizim “Adriyatik’ten Çin Seddi’ne kadar...” ülkelerimiz vardı!

Hani bizim “büyük Türkiye”, “ağır sanayi ülkesi” hedeflerimiz vardı!

Hani biz “güçlü ordu, güçlü millet, güçlü devlet” deyip göğüs kabartıyorduk!

Hani bizim “fabrika bacalarıyla ilâhiyat fakülterinin beraberce yükseldiği Türkiye” hayallerimiz vardı!

Hani “Türklük gurur ve şuuru, İslâm ahlâk ve fazileti”ni gönlümüze bir zırh yaparak göğsümüze asmıştık.

Hani Bilgi Kağan’dan yadigâr: “Ey Türk! Titre ve kendine dön!” çağrımız vardı!

Hani Mustafa Kemal’in “Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan, Türkiye Cumhuriyetidir.” nasihatı ve bu nasihatı tahakkuk emelimiz vardı.

Evet, “Türk kahramanlığı”, “yüksek Türk kültürü” ve “Türkiye Cumhuriyeti” emelimiz!

Hani biz, “Tanrı Dağı kadar Türk, Hira Dağı kadar Müslüman” bir Türkiye inşası için yola koyulmuştuk!

Hani “Ne Amerika ne Rusya ne Çin, her şey

Türklük için” diye büyük bir sevdâyı paylaşarak cihana ses gönderiyorduk!

Hani bizim “Kanımız aksa da zafer İslâm’ın” diyerek içten kükreyen gönül erlerimiz vardı!

Hani “sahabe” yolunun neferleri? Hani “o tunç Oğuz’un nesli?” Ve hani “KILAVUZ’un nur yolu izi”nden cesurca, azim ve şevkle koşuşanlar?

Evet, hani? Hani?

Musul, Kerkük, Telafer, Selâhaddin, Süleymaniye, Erbil, Halep, Tuzhurmatu, Humus... kan gölü!... Müslüman Türk(men)ler aç, susuz, ilâcsız (ve elbette ki silâhsız) yangının içinde kıvraniyor. Çoluk çocuk, kadın, ihtiyar kimi delik deşik ediliyor, kimi yollara düşmüş vaziyette perişan!...

Sanki yeni bir Balkan faciası yaşıyoruz!

Uykudaki çocukların bile boğazlandığından ürperecek yok mu? Bu işler, bu kadar basit ve hafife alınır filler midir? Ne dersiniz ey cemaat-i Müslimin?

Doğu Türkistan’da dinî ve millî baskılar son hızında ilerliyor, genç kızlar zorla başka mekânlara götürülüyor, her türlü katliam ve zulüm sürüyor!...

Batı T(ı)rakya’da bir caminin minaresini bile yaptırılmıyorsun, Hocalı katliamı için bir ‘direk’ bile dikemiyorsun amma “tecavüz adası Akdamar’ı” kendi paramızla -herhâlde “İyi yaptınız, devam edin!” diye- hizmete arz ediyorsunuz. Bu mu insanlık anlayışınız, bu mu Türk’e bakışınız?

Yapılan bütün bu katliamların birer “soykırım” olduğunu söylemek bir yana, bunları “az yüksek bir sesle” bile kınayamıyorsunuz!

Bir heykele bile tahammülünüz yoktu amma, bölücü heykelleri yapılırken gözler kapalı, kulaklar sağır oluveriyor. Bölücülere tek lâf bile söylenmiyor, hatta “sayın”lı iltifatlar yağdırılıyor.

Şehitlerin manevi dünyasına yapılan bu zulmü, hiçbir zat, ne bu dünyada ne de ahrette ödeyebilecek gücüne ve iktidarına asla erişemeyecektir.

Kafalarını kuma gömmüş bir takım zatların akıllarını başlarına devşirmeleri bakımından iki F(ı)ransız’ın Türkler hakkındaki kanaatlerini naklediyorum:

İlki F(ı)ransız İmparatoru Napoleon Bonaparte’dir.

Diyor ki:

“İnsanları yücelten iki büyük meziyet vardır: Erkeğin cesur, kadının namuslu olması.”

Bu iki meziyetin yanında hem erkeği hem kadını şereflendiren bir meziyet vardır. İcabında, tereddütsüz canını feda edebilecek kadar vatanına bağlı olmak.

İşte Türkler, bu meziyetlere ve fazilete sahip kahramanlardır. Bundan dolayıdır ki Türkler öldürülebilir, lâkin mağlûp edilemezler.

İkincisi F(ı)ransız şair, yazar ve devlet adamı Alphonse de Lamartine'dir.

Diyor ki:

“İrk ve millet olarak Türkler, bence geniş imparatorluklar içinde yaşayan kavimlerin en asili ve başta gelenidir. Dinî, sosyal ve örfî faziletleri tarafsız kimseler için birer takdir ve hayranlık kaynağıdır.”

Bazıları, hiç değilse Lamartine'den öğrenmelidirler ki Türk diye bir “ırk”, bir “millet” veya bir “kavim” vardır!... Ve bu ırk / millet / kavimin “dinî, sosyal ve örfî faziletleri tarafsız kimseler için birer takdir ve hayranlık kaynağıdır.”

Tabî ki “tarafsız kimseler için!...”

Yoksa

“Bu vatan toprağın kara bağrında,  
Sıradağlar gibi duranlarıdır” Değil midir?

Yoksa

“Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır”,  
“Toprak eğer uğruna ölen varsa vatandır”  
Değil midir?

Ne oldukları belirsiz olanlara Türkiye sınırları açılıp -karşılıksız olarak- onlara her türlü yardım yapılırken her şeylerinden emin olduğumuz Müslüman Türk(men)ler'e el dahi uzatılmamasının “benim milletim”le nasıl bir alâkası vardır?

Bu zulüm, bu esaret, bu pısrıklık, bu vurdumduymazlık, bu uyuşukluk... nereye kadar sürecektir?

Öyleyse daha ne bekleniyor?

Üç yüz milyon Türk'ün ayağa kalkıp:

“Yetmez mi esaretin

Ey Türkoğlu, davran be!”

Deme zamanı, hâlâ gelmedi mi?

Koyun gibisin kardeşim,

Gocuklu celep kaldırıncı sopasını sürüye katı liverirsin hemen ve âdeta mağrur, koşarsın salhaneye.

Dünyanın en tuhaf mahlûkusun yani, hani şu derya içre olup deryayı bilmeyen balıktan da tuhaf.

Ve bu dünyada, bu zulüm senin sayende.

Ve açsak, yorgunsak, al kan içindeyse eğer ve hâlâ şarabımızı vermek için üzüm gibi eziliyorsak kabahat senin, - demeğe de dilim varmıyor ama -kabahatin çoğu senin, canım kardeşim!

İnsanlar hak ettikleri gibi yönetilirlermiş. Biz de hak ettiğimiz gibi yönetiliyoruz. Yetmiş yıldır da istikrarlı bir şekilde hak ettiğimiz gibi yönetilmeye devam ediyoruz.

Birileri haklar veriyor. Tamam diyoruz. Birileri haklarınızı elinizden alıyor yine tamam diyoruz. “Gelene ağam gidene paşam” diyoruz. İlkemiz hiç değişmiyor.

Bir şeyler verilirken de elimizden alınırken de sorgulamıyoruz. Neden verildi, neden alındı? Demiyor, umurumuzda olmuyor. Kafamızı hiç yormuyoruz.

Emek harcamadan verilenler bizi mutlu ediyor, yüzümüzü güldürüyor. Başkalarının hakkı olanı aldığımız hiç düşünmüyor, vicdan muhakemesi yapmıyor, işin inanç boyutuna hiç düşünmüyoruz.

Her şeyi Allaha havale ediyoruz.

Özeleştirî kültürümüz yok!

Oturup da ben nerede yanlış yaptım? Üstüme düşen görevimi ne kadar yerine getirdim? Olup bitenlere karşı ne kadar duyarlı davrandım?

Birilerinin verdiği hakları sonuna kadar kullanırken hiçbir sıkıntı yaşamıyoruz. Bu haklar nasıl kazanıldı hiç umurumuzda olmuyor. Hatta birileri bize hatırlatmaya kalktığında bile sinirimiz bozuluyor.

İnsanlarda, “Nasıl olsa başıma bir iş gelmez” mantığı hâkim. Ne zaman başımıza bir iş gelir o zaman çevremizdeki çoğu şey anlam kazanır.

Kızılay'ın doğa felaketlerinde aklımıza geldiği gibi...

Hep ben! Hep ben! Bencillik diz boyu.

Hayatımızda başkaları yok.

Sıramı bekleyeyim yok.

Hakkım olanı alayım yok.

Vicdan, adalet, hukuk duygusu hiç yok...

Toplumun menfaatleri mevzu bahisse biz orada olmayız. Bencillik diz boyudur.

Çok bilgiliyizdir.

Her konuda en üst seviyededir bilgimiz.

Konunun uzmanını dinlemek, bilgi almak, okumak gibi derdimiz hiç olmaz.

İşte hep bunlardan dolayıdır başımıza gelen işler.

İşte hep bundandır işler başımıza geldiğinde yanımızda kimsenin olmayışı.

İşte hep bundandır ülkede yasanın, hukukun adaletin işlemeyişi.

Biz duyarlı olmadıkça, başkaları haksızlığa uğradığında seyrettiğimizde, hukuksuzluğu başkalarına havale edip direnmedikçe, hakkını, haklarını aramadıkça dilim varmıyor demeye ama suçun çoğu bizim be kardeşim!



### SON YOLCULUK

Döküldüm sararmış yapraklar gibi.

Bıraktım kendimi rüzgârın avuntusuna.

Sürüklendim diyar diyar.

Dilimde yanık bir yayla türküsü,

Boğuldum, sesimin çağlayanında.

Dönüp dolaştı mevsimler.

Geldi hep ölümdedir durdu.

Zigana'dan başladı yolculuğum.

Daha kanatlanmadan atıldım yuvamdan.

Uçsuz bucaksız bozkırlarda kavruldum.

Bir sonbahar tufanı kırdı dallarımı.

Göçmen kuşlar fısıldadı yurtsuzluğumu.

Günler eksildi takvimden.

Geldi hep babamda durdu.

Emin BAŞ

### AHİ EVRAN-I VELİ

Hoy Kasabası'nda geldi dünyaya

Yükledi göçünü koyuldu yaya

Kırşehir İli'nde karıldı maya

Cümle esnaflara pîr oldu Ahi

İnsanın hasıyken duyuldu sesi

Kardeş bildi, canan bildi herkesi

Cömertlikti, dürüstlüktü zirvesi

Erenler içinde er oldu Ahi

Gözü gönlü toktu, açtı eli

Cihanı kuşatır sevgisi, seli

Edepli, ahlaklı örnek bir veli

Beşerin başına mir oldu Ahi

Kusur aramazdı hiç bir dostunda

Kardeşlik var dergâhında, postunda

Hep hayır öğütlü, değil kastında

Gururda kibirde kör oldu Ahi

Deriyi işleyip demiri dövdü

Yaradan yaratmış insanlar övdü

Gören sevdi, görmeyenler de sevdi

Hak yolunda yanan kor oldu Ahi

Çalışmaktı işi tembellik ayıp

Boşuna işleyen saatler kayıp

İnsana hizmeti ibadet sayıp

Helal kazanç için ter oldu Ahi

Zübeyde GÖKBULUT



### HER AN KAYBEDİLEBİLİR

Ben böyle havaları seviyorum

Soğuk, kapalı ve her an yağmur yağabilir.

Ben böyle şarkıları seviyorum

Hüzünlü, duygusal ve her an ağlatabilir

Ve ben,

Sizin gibi kadınları seviyorum bayan.

Güzel, hırçın ve her an kaybedilebilir.

Teoman Ali KOSOVALI

**G**üneşe Uçan Kelebek, Muhsin İlyas Subaşı'nın gerçek bir yaşam öyküsünden hareketle kaleme aldığı üçüncü romanıdır<sup>1</sup>. İslâm'ı seçen Alman bir genç kızın sergüzeştinin anlatıldığı roman Nesil Yayınları arasından okuyucusuna sunulmaktadır.

### Olay Örgüsü

Alman bir ailenin kızı olan Roza, hemşirelik yaptığı hastaneye tedavi için gelen Bayram'ı görüp etkilenir. Bir yolunu bulup Bayram ile tanışır.

İlişkileri ilerledikçe Roza sık sık hem ilişkinin devamını hem de kültürlerin farklılığını sorgulamaktadır. Uzun süren çelişkili düşüncelerin sonrasında Roza, hislerine mukavemet edemeyip hislerini Bayram'a açar ve ondan da mukabele görür. Ancak Roza'nın ne arkadaş çevresi ne de ailesi bu ilişkiye olumlu bakmamaktadır. Roza'nın papaz olan babası, geçici bir arkadaşlık dışında görüşmelerini ilerletmelerine müsaadesinin olmayacağını söylerken erkek kardeşi tepkisini Roza'yı tokatlayarak gösterir.

Zamanla işin ciddiyet kazandığını fark eden babası, Roza üzerindeki baskısını arttırmaya, kardeşi de göz hapsine almaya başlar. Bir Noel akşamında kardeşinin şiddetine maruz kalan Roza, evden ayrılıp başka bir eve yerleşir. Bundan sonra, boş vakitlerinde İslâmiyet hakkında bilgi edinmeye başlar.

Roza ve Bayram evlenmeye karar verirler. Ancak önce Bayram'ın memlekete giderek bir takım sorunları çözmesi, ardından da Roza'nın Müslüman olması gerekmektedir.

Roza, cami ziyareti sırasında tanıştığı, yeni Müslüman olmuş bir Alman olan Hatice'nin söyledikleri, okudukları ve en son gördüğü bir rüyanın da etkisiyle bir an evvel Müslüman olmak ister. Bütün gereklerini yerine getirerek hemen camiye giderler. Roza, cami imamının yardımları ve yönlendirmesiyle Kelime-i Şahadetini getirerek Müslüman olur ve Rabia adını alır.

<sup>1</sup> Muhsin İlyas Subaşı, *Güneşe Uçan Kelebek*, Nesil Yayınları, İstanbul 2005. (Çalışmamızın bu kısmındaki alıntılar için, eserin bu baskısı kullanılacaktır.)

Birkaç ay sonra, Rabia aklı ve duyguları arasındaki savaştan sonra Bayram'la evlenmeye karar verir. Ve camide nikâhları kıyılır. Ailesinin sert tepkisiyle karşılaşır, fakat aldırış etmeden bulduğu mutluluğun tadını çıkarmaya ve ilk çocuğunu dünyaya getireceği günü beklemeye başlar.

Rabia'nın bebeği dünyaya gelince ailesinin tepkisi biraz daha yumuşar. Hatta resmî nikâhı olmadığı için bebeği üzerine kaydettirmek ister. Bayram önce bu teklifi reddeder. Ancak hocanın ve Rabia'nın ısrarlarına rağmen resmî nikâha yanaşmadığından, Rabia'nın babasının bebeği kendi üzerine kaydettirmesine razı olur. Bebeğe Rabia'nın babası "Bernard", Bayram ve Rabia ise "Mehmet" ismini koyar. Ancak Rabia ve Bayram babasının asıl niyetinin çocuğu alıkoymak olduğunu anlayınca çocuğu alarak Fransa'ya kaçmaya karar verirler. Ancak çocuk kaçırmak suçundan yakalanırlar. Bayram tutuklanır. Bu esnada Rabia ikinci çocuğuna hamiledir.

Bayram hapisteyken ziyarete gelen Amerikalı misyonerler de istedikleri cevabı alamayarak geri dönerler.

Rabia, Bayram'ın hapis olduğu günlerdeki en önemli arkadaşı camide tanıştığı Hatice olmuştur. Merak ettiği birçok konuyu onunla rahatlıkla konuşabilmektedir. Bu arada Rabia'nın ikinci çocuğu dünyaya gelir ve adını Kerime koyar. Bayram'ın tev-kifi ise bir yılı bulmuştur. Bundan dolayı gündüzlerini evinde geçirebilmektedir. Bayram ve Rabia bu durumu fırsata çevirmeye karar verirler. Önce bir araba alırlar. Ardından babasının Amerika'ya gidişini fırsat bilerek aşı bahanesi ile oğlu Mehmet'i de alarak Türkiye'ye kaçmaya karar verirler. Tedirgin geçen yolculukta sadece Yugoslavya'da ve Türkiye sınırında durdurulurlar ancak sorun yaşamadan geçerler.

Bayram, Almanya'dayken planını yapıp Ankara'da bir ev almış, bir de dükkân kiralamıştır. Arabayı satıp market açarak geçimlerini sürdürmeyi düşünmektedir.

Nihayet Ankara'ya gelip yerleşirler. Bir süre sonra Rabia, Bayram'ın kendisinden önce evli olduğunu bu evlilikten iki çocuğu olduğunu ve Rabia ile evlendiği için çocukları bırakıp gittiğini öğrenir. Başta tepki göstermesine rağmen, Rabia bu çocukları da kabullenir.

Rabia artık İslâm'ı yaşayan insanların içindedir ancak buradaki dinî uygulamalar ona garip gelir. Bu konuda da en önemli desteği bir camideki sohbetinden etkilenerak tanıştığı hocadan görür.

Her şey yoluna girmiş ve Rabia, adını "Hayriye" koydukları bir kız çocuk daha dünyaya getirmiştir. Bayram'ın işleri gayet iyi gitmekte Rabia mutluluğu için sürekli şükretmektedir. Ancak bir gece, sigortası da olmayan dükkânlarında çıkan yangın her şeylerini alıp götürür. Ancak Rabia yine de mütevekkil davranır ve kocasını teselli eder. Evdeki birçok eşya, hasarı ve borçları kapatmak için satılır. Bu durum Bayram'ı çok sarsar. Ancak borçları kapatamadıklarından evi de satıp Bayram'ın köyüne gitmeye karar verirler. Ankara'da geçirdikleri altı yılın ardından evi satarak buradan ayrılıp Kayseri'ye ve oradan da Bayram'ın köyüne gelip babası ve üvey annesiyle birlikte yaşamaya başlarlar.

Rabia ilk zamanlar Bayram'ın ilk eşi için üzülen köylü kadınların hedefi hâline gelir ancak Rabia'nın hemşirelikten gelen bilgisi ve yardımları, onlar gibi yaşamaya çabalaması kısa zamanda kendisini kabullendirmesini kolaylaştırır. Rabia dördüncü çocuğu Mesut'u burada dünyaya getirir.

Köy hayatına da uyum sağlayan Rabia ve ailesi iki yılı doldurmadan yeni bir sıkıntı ile karşılaşır. Bayram'ın babası vefat edince üvey anne aynı evde kalamayacaklarını söyleyerek ayrılmalarını ister. Çaresiz kalan Bayram ve ailesi köyün oldukça dışındaki dağın içindeki oda biçimindeki mağaralarda yaşamaya karar verirler. Burayı bir eve dönüştürüp yaşamaya başlarlar. Çocuklar okula gidemediklerinden öğretmenlik vazifesi de Rabia'ya düşer. Ekip biçerek ve din konusunda kendisini yetiştirmeye çalışarak günlerini geçirir. Mağaraya taşındıktan dört yıl sonra beşinci çocuğuna hamile kalır. Mağarada ilkel şartlarda sadece Rabia'nın hemşirelik bilgisiyle dünyaya gelen bu bebeğe ise

Murat ismi verirler.

Kum ocağında çalışan Bayram'ın bir köylüsü Kayseri'de yaptırdığı dükkânın bir kısmını ev olarak kullanmaları için verir. Rabia ve ailesi Kayseri'ye gelip yeni evlerine yerleşirler. Ancak kış bastırınca burada da kalamayacaklarını anlayarak şehrin biraz dışında hayvan bakıcıları için yapılmış, mağara gibi küçük evlerden birine yerleşirler.

Rabia ve Bayram, yeni yerleştikleri evlerinde geçimlerini de kendilerine bu evi veren kişinin koyunlarına çobanlık ederek sağlarlar.

Zaman böyle ilerlerken Rabia'nın üvey kızı Medine ve kendi kızı Kerime'yi evin darlığı ve geçim sıkıntısı yüzünden sanayide çalışan iki gençle erken yaşta evlendirilirler. Evliliklerinden bir yıl sonra Nedime'nin bir oğlu, Kerime'nin ise bir kızı gelir dünyaya.

Rabia'nın hayatı tam biraz daha düzene girmişken yaşadığı büyük yıkım ise, yaşadıkları mağarayı genişleterek yeni bir oda açmaya çalışan Bayram'ın ve babasının haykırışına koşan kızı Kerime'nin çöken damın altında kalarak hayatlarını kaybetmeleridir. Kerime'nin defnedilmesinin üç gün ardından eşi Osman bu acıya dayanamayıp intihar eder. Rabia artık beş çocuk ve bir torun ile mağarasında yalnız kalır. Bu durumda çobanlık da yapamayacağından evlere temizliğe gitmeye karar verir. Temizliğe ilk gittiği ev doktor bir hanımın evidir.

Rabia yine bir iş dönüşü eve geldiğinde babası ve kardeşini evde kendisini bekler bulur. Babası ve kardeşi, eşi ve kızının öldüğünü de öğrenince onu Almanya'ya dönmeye ikna etmeye çalışırlar, ancak Rabia buna razı olmaz. O geceyi Rabia'nın evinde geçirirler.

Bayram'ın resmî nikâh kıymayı ihmal etmesi, ölümünün ardından Rabia'yı müşkül durumda bırakır. Her sene bir kere Almanya'ya gidip dönmek böylece bir yıllık oturma izni almak zorundadır.

Rabia okul, vakıf gibi çeşitli kurumlarda temizlik görevlisi olarak çalışırsa da ya kıyafetinden ya da sigortasız olduğundan devam edemez. En sonunda Kurşunlu Camii'nin kadın tuvaletini temizleme görevini üstlenir.



Rabia, bir gün kendisini ziyaret eden ve bölge kanalında da program yapan Vaize Saliha Hanım'ın programına konuk olup yaşadıklarını anlatır.

Oldukça dikkat toplayan programın ardından, kanalın genel müdürü Selçuk Bey, Rabia'yı odasına çağırır. Yardım etme çabası içinde Cüneyt Arkın olduğunu anladığımız ve televizyonda programı olan bir aktörü arayıp randevu alır. Amacı, kamuoyunun dikkatini bu konuya çekerek Rabia'nın vatandaşlık sorununu çözmeye çalışmaktır. İlk iş olarak valiye başvurulur ancak siyasi görüş farklılığından dolayı sonuç alınamaz.

Rabia'nın vatandaşlık sorunu parasızlıkla da birleşince iyice sıkıntıya sokmaya başlar. Bu yüzden belediye başkanından anlaşmalı nikâh konusunda yardım ister. Ancak nikâhlanacağı kişinin onunla eş hayatı yaşamak istemeyeceğinden emin olacağı birini istemektedir. Başkan uygun birini araştırır. Fakat ilk önce uygun gördüğü şahıs Rabia'nın fikri alınana kadar vefat eder, diğeri ise çocuklarını böyle bir nikâha razı edemez.

Bu arada Rabia'nın başından da iki hadise geçer bir tanesi torunu Hicran'ın düşüp kolunu kırması, diğeri ise, en küçük oğlunun geçirdiği ciddi trafik kazasıdır. Her iki olayı da ciddi sonuçlar ortaya çıkmadan atlatır.

Rabia, bir süre de misyonerlerin Hristiyanlaştırmaya çalıştığı Müslüman gençlere doğruyu anlatmaya çalışır ve başarı da gösterir.

Rabia aklıktan ve çocuklarına ekmek alacak parayı bulamamanın azabından kıvrandığı vakitlerde bile harama yönelmez.

Rabia, çocuklarına birer hayat ve geçim yolu belirlemiş yaşlı bir kadın olmasına rağmen hâlâ fakir bir insandır.

Roman, Rabia'nın en önemli sıkıntısı olan vatandaşlık sorununun çözüme kavuşturulması ile son bulur. Rabia'nın hikâyesini okuyup etkilenen bir hâkim, ona sadece formalite nikâh kıyacağından emin olduğu birini getirir ve nikâh kıyılır.

Bu hadise ile üzerinden büyük bir yükün ağırlığını atmış olan Rabia, artık güneşe uçan bir kelebek gibi hafif ve renkli duygular içerisinde camiye gidip şükür namazı kılar. Artık önüne açılan yeni

kapıya umutla bakmaktadır: "Hayata doğduğum gün başlayan kader çizgimde, beni abret üfkenna taşıyacak yolumdaki yürüyüşüme yeni bir kapıdan geçerek başlamak üzere hayatımın seyrine döndüm."(s. 287)

### Anlatıcı ve Bakış Açısı

*Güneşe Uçan Kelebek* romanında yazar daha önce kaleme aldığı iki romanının aksine kahramanın/anlatıcının bakış açısını kullanarak yazmıştır. Romanı bize, aynı zamanda başkahraman olan Roza (daha sonra Rabia adını alır) aktarır.

Bize olayları aktaran Rabia olduğu için roman boyunca sadece onun gözlemlenemeyen duygu ve hareketlerinden haberdar olabiliyoruz: "Artık mutluydum, çünkü bürdüm. Üzerimde babamın baskısı, kardeşimin saldırganlığının korkuları yoktu. Kalabalıktan, gürültüden keyiflikten uzak bir dünyadayım. Annemin çaresizliğinin acılarını onunla paylaşamıyor olmak beni üzmiyordu." (s. 85)

Rabia, sadece iç dünyasını değil, Bayram ve diğerkarakterlerle konuşmalarını da doğrudan aktarma yolunu seçmektedir:

"- Babam, bu çocuğu elimizden alacak. Ona bu fırsatı vermemeliyiz.

Ne yapmamı istersin?

Türkiye'ye mi gidelim?

Başarabilirsek öyle yapalım.

Başarırsız ne var bunda?" (s. 46)

Anlatıcı çoğu kere, İslâmiyet hakkında bilgiler verir. Bu bilgileri veren yazardır. Subaşı, birtakım bilgileri Rabia kanalıyla ve onun dilinden okuyucuya aktarma yolunu seçmektedir.

Yazarın bu bakış açısını tercih etmesi kahramanı vasıtasıyla, tezat arz eden yaşam biçimlerini okuyucuya daha etkili verebilmektir.

Kahramanın İslâmiyet'i tercih eden bir Alman oluşu yazarın ulaşmak istediği sonuca yönelik birçok bakış açısı yakalama imkânı sunmaktadır. Yazar her iki kültürün ve inanç sisteminin de eksilerini ve artılarını Rabia'nın gözünden okuyucunun bilgisine arz eder. Anlatıcı, daha romanın ilk sayfasında kendi medeniyetinden memnuniyetsizliğini dile getirerek okuyucuyu konuya hazırlamaktadır: "Bizim medeniyetimiz, maddenin emrine verilince, insan-

lar birbirlerini boğazlamış, Batı yarımadasında geçmişteki yüzyıl savaşlarına taş çıkartacak acılar yaşanmıştı.” (s. 5)

Rabia'nın sık sık içinden çıktığı kültür ve dinle yeni benimsediğini kıyasladığını ve kendi kültürünü ve dinini eleştirdiğini görmekteyiz. Bu kıyaslamayı kültürün içinden çıkan kahramanın değil de yazarın kendisinin yapması okuyucuda tarafgirlik hissi uyandırabileceğinden yazarın olayı kahramana/anlatıcıya anlattırması yerinde olmuştur.

Rabia'nın dışarıdan bakan gözüyle bazı şeyleri daha net görebildiğini yazar, romanda bir hocaya söyler:

“İşte, entelektüel bir Müslüman tavrı! Yaramıza parmak bastın. Zaten sizin şansınız bu işte... Dışarıdan daha iyi gözlemleyebiliyorsunuz. (...) Senin şansın bu. Bunu iyi değerlendir ve dini kendi kaynaklarından, Kur'an'dan ve hadis kitaplarından öğrenmeye bak. Bizim insanlarımız, senin gibi bunu sonradan bulmadı; atasından kendisine miras kaldı; bu zenginliğin içinde doğdu.” (s. 95)

Rabia, her iki kültüre de aynı uzaklıkta olmanın verdiği rahatlıkla İslâmiyet'in Anadolu'da yaşanma biçimine ilişkin ancak dışarıdan bakan birinin görebileceği eleştiriler yapar:

“Yalnız burada anlayamadığım, sokaktaki insanın dini ile kitaplarda Allah'ın gönderdiği din arasındaki açık farklılıklardı. Burada bazen gelenek, dinin öniine geçmiş, hatta çoğu kere de din hâlini almıştı. Özellikle kadınlardaki bu anlaşılmasız yanlışlığı gördükçe üzülüyor, onlara doğrunu anlatmak istediğim zamanda tepki alıyordum.” (s. 86)

Roman her ne kadar kahramanın nazarıyla aktarılsa da yazara zaman zaman kahramanın yeterli olamayacağı konularda yetkin kişileri konuşturur. Böylece Rabia ile okuyucu da bilgi edinmiş olur:

“Allah dini bir tane gönderdi ama biz onu çoğalttık! Herkes kendine göre bir din oluşturdu. Bunun sebebi de doğruları çoğu zaman Allah'ın kitabında değil, insanların hurafelerinde aramamızdandır. Kur'an, insana taşıyamayacağı yükün verilemeyeceğini bildiriyor. Bizim insanımız ise bundan habersiz. Kardeşlerim birbirinizi seviniz! Dinimiz sevgi dinidir.” (s. 91)

## Zaman

Güneşe Uçan Kelebek, yirmi sekiz yaşında olduğunu bilâhare anladığımız “Ben tam yirmi sekiz yıl Hıristiyan olarak yaşadım.” (s. 255) Alman bir genç kız olarak karşımıza çıkan Roza'nın Müslüman olmayı seçtikten sonra yaşadığı çileli hayatın ardından, orta yaşın üzerinde yaşlı bir kadın olana kadar başından geçen hadiseleri aktarmaktadır. Bu bakımdan denilebilir ki roman, yaklaşık otuz, otuz beş yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır.

Romandaki olaylar, zamansal ilerleme bakımından genellikle kronolojik olarak seyretmektedir. Bununla birlikte anlatıcı olayların meydana gelme sırasını tarihsel ifadelerle değil de zaman zaman kullandığı bir ay sonra, aradan iki yıl geçmişti gibi ifadelerle sağlamaktadır.

Anlatıcı, birkaç anımsama dışında geri dönüşlere yer vermemektedir. Okuyucuya genellikle hep bir sonraki zaman diliminde gerçekleşen olay örgüsü aktarılır.

Anlatıcının okuyucuyu en fazla şaşırttığı geri dönüşte Rabia evine gelen dilenci kadını ve onunla ilgili anısını hatırlar. Rabia'nın “Bu kadın beni kocasının saldırısından kurtaran Çingeneydi” (s. 220) ifadesi ile buraya kadar hiç geriye dönmeden ileriye doğru bir sıra izleyen anlatımın birden geçmişe yönelmesi okuyucuyu da şaşırtır. Yazarın, Rabia'nın İslâm'ın tavsiye ve kurallarına ne kadar hassasiyetle riayet ettiğini göstermesi bakımından ele almış olması muhtemel olan bu bölümde zor bir durumda Rabia'nın imdadına yetişen ve uzun zaman sonra kapısına dilenci olarak gelen Çingene bir kadına elindeki bütün imkânıyla borcunu ödemesi hadisesi aktarılır.

Romandaki bir diğer anısal dönüş, Rabia'ya İstanbul'u anlatabilmek için daha önceki ziyaretini anımsayan Hatice Hanım'a aittir: “Birkaç yıl önce yaz tatilimde turla İstanbul'a gitmiştim. Orada camiler, eski eserler ve deniz müthiş bir güzellik oluşturmuş. Zamanla sabrın sınırının olmadığını orada öğrendim.” (s. 57)

Anlatıcı, bazen içinde bulunduğu durumu daha etkili anlatabilmek için tarihin sunduğu imkânları kullanır:

“-Selçuklular döneminde yapılmış. Senin anlayacağın, sekiş asırdır burada bu köprü... ”

Köprüye bir süre baktıktan sonra kendi kendime mırıldanmadan edemedim:

Taş insanın kabrine katlanıyor da insan insanıne katlanamıyor.

Evet, öyle Rabia; babamın yıllardır ekmeğini yiyen kadın, bize iki yıl dayanamadı.” (s. 128-129)

Romanda kahramanın yaşamının zaman içinde seyrini, ara ara kullandığı zamansal ifadelerden anlamaktayız. Romanın başlarında kahramanın yaşını yazar bize şu ifadeyle aktarır: “Bizim yüreğimizde derin aşk sarsıntıları pek olmaz. Yaşım yirminin üzerine çıkmıştı. Bugüne kadar, kendi neslimden, kendi milletimden bir genci, genç kızlığımın uçarlığına rağmen, heyecanı ve tutkusuyla sevemedim.” (s. 11)

Anlatıcının kullandığı zaman ifadelerinden biri, Hristiyanların dinî bir günü olan Noel’dir: “Bir Noel için evde bir araya gelmiştik.” (s. 22)

Anlatıcı, vuku bulan olayın zamanını belirtmek için bir önceki olaya uzaklığını belirtme yolunu da seçer: “Camiye ilk gidişimden birkaç ay sonra tekrar gitmemiz gerekti.” (s. 40) Başka bir vakanın zamanı da aynı şekilde şöyle aktarır: “Mağaraya taşınmamızdan dört yıl sonra beşinci çocuğa hamile kaldım.” (s. 140)

Romanda hayatının bir kısmının ilerleyişini gördüğümüz Rabia, özellikle köy yaşantısının ilerleyişini hakkında farklı bir bakış açısına sahiptir: “Yaşamın takvimden sayfalar koparmak olmadığını anladığım bu küçük köyde, hayatımı uzunlamasına değil, derinlemesine yaşıyordum.” (s. 125) Bununla birlikte köydeki yaşantının da takvimsel bir ilerleyişine vardır: “Aylarım bu arayış ve nefis terbiyesi arasında geçti. İki yılı doldurmadan, talib hayat duvarımdan bir taşı daha düşürdüm ve kayınpederim öldü.” (s. 126)

Anlatıcı, zaman zaman geriye dönük değerlendirmeler yapar. Böylece okuyucu da bu arada geçen zaman dilimi hakkında bilgi sahibi olmaktadır:

“Burada yaşadığım dört yılın genel hatlarıyla bana kazandırdığı çok şeyler oldu. Sabrı burada öğrendim, karşılaştığım güçlüklerle dayanmayı burada öğrendim. Yaz aylarının güzelliğiyle birlikte gelen bereketin insan hayatına verilen ilahi bir lütf olduğunu burada öğrendim. Kız

aylarında tabiatın ağır şartlarına karşı korunmayı burada öğrendim. İnsanın mecbur kalınca ekmeğini tuz ve biberle yemesini burada öğrendim.” (s. 134)

Anlatıcı, bazen zamanı mevsimin özellikleriyle nitelendirerek verir: “Temmuz sıcaklarının ortalığı kapış kavurduğu bir gündü. Dışarıda asfalt kayıyor, içeride sular buharlaşıyordu. Betondan yapılmış tuvaletin tavanı sanki kızgın bir alev topuydu. İçeride su bile insanı ferahlatmaya yetmiyordu.” (s. 276)

Anlatıcı, bazen de okuyucuyu gelecekte kendilerini bekleyen hadiseler hakkında ipucu vermektedir: “Umutla hüçün arasında bir duygu karmaşasının baskısı altındaydım. Sevinemiyordum, çünkü gittiğim şehrin bana ne hazırladığını bilmiyordum; üzülmüyordum, çünkü gideceğim yerin buradan daha kötü şartlara gebe olduğunu düşünemiyordum. Böyle bir duygu anaforu içerisinde Kayseri’ye geldik.” (s.142)

### Mekân

Güneşe Uçan Kelebek romanı, çileli bir hayatın serüvenini konu edinmektedir. Almanya’da başlayan hikâye Türkiye’de Ankara ve Kayseri’nin çeşitli noktalarında devam etmektedir.

Romanın ilk sayfaları Almanya’da geçmesine rağmen, Almanya’daki mekâna ilişkin bilgiye rastlanmaz. Rabia, burada sadece ilk defa gördüğü kiliseden dönüştürülmüş bir camiye ayrıntılı ve hayranlıkla tasvir etmektedir. İbadet yeri olarak o güne kadar sadece kilise görmüş olan Rabia, gördüğü manzara ile kiliseleri karşılaştırır:

“Burası kiliseden camiye dönüştürülmüştü. Bizim kiliseler gibi insan ruhuna mistik duyguyu fime rengi havasıyla veren bir ortam bekliyordum: Duvarlarında Hz. Muhammed’in resimlerinin bulunduğu, mezarların rutubet ve karanlığının yumuşatılmış hâli olarak bekelediğim kilise görünümü yerine çok daha etkili bir manzara vardı. (...) Bizim kilisedeki o ölüm kokan kasvetli hava gitmiş, içerisi pırıl pırıl hâl almıştı. Sanki bir renk cümbüşü içerisindeydim.” (s. 30)

Mekânın içinde yaşayan insanların kimliği ve kişiliği üzerindeki önemine inanan Rabia, İslâm dininin ibadet mekânı bakımından Hristiyan dinine üstün olduğunu görmüş ve ilerde bu kültürün parçası olacak olmaktan mutluluk duymuştur:

“İnsanların kişiliğinde, kullandıkları mekânların önemi büyüktü; bunu babam da söylerdi. Bizim metruk kilisemizdeki bu yeni düzenlemeyle Müslümanların sosyal kişiliğinin önemi ve güzelliğini görmenin geleceğim için iyi bir referans olacağına düşündüm. Şanslıydım, ben de artık bu kültürün bir parçası olacak ve bu medeniyette yaşayacaktım. İlk defa, İslâm dininin, Hristiyan dininden ibadet mekânı alanında ileride olduğu kanaatine vardım.” (s. 31)

Rabia, Türkiye’ye gitmek için yola çıktıklarında kendisini nelerin beklediğini düşünürken Türkiye hakkında bildiklerini gözden geçirir. Bunların hemen hepsi ön yargılı anlatımlar ve menfi tasvirlerdir: “Kitaplardan tanyabildiğim, biraz da ön yargıyla anlatılmış, abartılmış, çoğu kere de horlanıp kötülenmiş Osmanlı artığı bir ülkeye gidiyordum. İnsanları kaba, cahil, büyük, fakir bir ülkede Türkiye bizim kafamızda... Sokakta kadınlar baştan ayağa kapalı, erkekleri fesli, elleri tespihliydi.” (s. 71)

Rabia, Müslüman bir ülkeyle ilk defa Edirne’ye geldiklerinde karşılaşır: “Edirne’den geçerken, ilk defa İslâm’ın dış yüzüyle karşı karşıya geliyordum. Bir Müslüman ülkede olmanın ayrıcalığına kavuşmuştum.” (s. 79)

Bayram, Edirne’den geçerken Selimiye Camiini uzun uzun ve ayrıntılarıyla anlatır. Bu eserin mimarı Mimar Sinan’ın Kayserili ve hemşerisi olduğundan gururla bahsetmektedir: “Bu camiye yapan mimar, benim hemşerimdir, Kayserilidir. Tam dört yüz yıl önce yapmış bu eseri, görüyor musun ihtişamını? (...) Şu kalem gibi sütunun içersine üç ayrı merdiveni yerleştirmeyi başarmış.” (s. 79-80)

Yolculuk esnasında içinden geçtikleri İstanbul’u hayranlıkla seyreden Rabia, bu manzarayı seyri doyumsuz tarih ziyafeti olarak adlandırır. Kendisine anlatılan fesli şalvarlı erkekleri ve çarşafı hanımları göremediğine da şaşırır Rabia, İstanbul ile ilgili izlenimlerini şöyle dile getirir:

“Burada her eser, bir hasret masalı gibi insanı kuşatıyor, çok farklı hayal zenginliklerine taşıyordu. İstanbul Türk insanının ve İslâm dünyasının gururu olmayı bak etmiş müstesna bir tablo gibi etkiledi beni... İslâm burada âdeta taşın güzelliğiyle kuşatıyordu insanı... (...) Boğaz gülüyor, kubbeler gülüyor, martular gülüyordu sanki... Zamanın nostaljik yüzü, bu şehrin ufkuunda bir bekeci koruyordu bu ülkeyi sanki.” (s. 81)

Rabia ve ailesi, İstanbul’dan sonra kurak Anadolu bozkırlarına doğru yönelirler. Bu ülkedeki insanların hoşgörülü ve ilgili tavrı Rabia’yı umutlandırır. Akşama doğru ulaştıkları Ankara şehri bundan sonra yaşayacakları şehir olduğundan önemlidir. Buranın doğal özelliklerinin dışında Rabia’nın dikkatini çeken en önemli şey Edirne ve İstanbul’da da olduğu gibi, insanların boş boş gezinmesidir: “Akşama doğru Ankara’ya ulaştık. Burası, tipik bir Anadolu şehri. Edirne ve İstanbul’un güzelliğine sahip değildi. Büyük binalar vardı, ama bunların hiçbirisi bizdekiler kadar lüks değildi. Umursamaz bir kalabalık gördüm. İnsanların çoğu aylak aylak geziyordu.” (s.82-83)

Türkiye’nin elli yıl önce kurulmuş başkenti olarak tanımladığı Ankara, Türklerin hürriyet ve bağımsızlık simgesi olduğu gibi, Rabia’ya da yeni kimliğinin ilk işaret noktasını vermiştir: “Anadolu bozkırının ortasında Türkiye’nin 50 yıl önceleri kurulmuş başkentindeyim artık. (...) Bu şehir, bana, yeni kimliğimin ilk işaret noktalarını verdi.” (s. 84)

Rabia ve ailesinin altı yıl kaldıkları Ankara’dan sonra yerleşecekleri yeni mekân, Bayram’ın Kayseri’deki köyüdür. Rabia’nın Kayseri’de ilk dikkatini çeken Erciyes’tir. Ona göre Erciyes, dağlar güzeli seçilecek zarafettedir. (s. 112) Bayram’dan sıkça dinlemesine rağmen ilk defa gördüğü Erciyes’i şöyle anlatır:

“Yazın başı olmasına rağmen zirvesinde kar vardı. Öyle boyrat, ürkeütücü bir hâli yoktu. (...) Sanki o sıcaık, yumuşacık beyaz bakışlarıyla bize tebessüm ediyordu. Şehre giresiye kadar Erciyes’e takılıp kaldım. İnsanı iten bir hâlinin olmaması, buradaki insanlara Yüce Yaratıcı’nın verdiği özel bir şans olmalıydı.” (s. 112)

Rabia, Kayseri’ye geldiğinde dikkatini en çok şehrin tarihi ve doğasının tezevvüçü çeker. Gördüğü manzarayı hayal süzgecinden geçirerek aktarır:

“Şehir Ankara’dan farklıydı. Çokça tarihî eser vardı. Meydana gelince, bu alanı çevreleyen eser zenginliği şaşırttı beni... Tarihle tabiatın güzel evliliği vardı sanki... Buradaki tarihî yapıları, Erciyes sanki eliyle uzatıyordu bize... Tarihi bir geçmiş aynası gibi tutuyordu yüzümüze... Şehir sırtını Erciyes’e vermenin rahatlığı ve güveni içinde sanki...” (s. 112-113)

Rabia'nın yaşamına devam edeceği yeni yer Bayram'ın köyüdür. Bir Türk köyünü ilk defa gören Rabia, buradaki evleri "Taştan yapılmış kare şeklinde odalardan oluşan binalar." (s.113) şeklinde tarif eder. Zamanla köyün mekânsal durumunu daha ayrıntısı ile kavrar: "Geldiğim köy, Kızılırmak'ın Anadolu top- raklarını kıvrımlarıyla ikiye ayıran geniş havzasının içe- risindeydi, yeşilliklerle kayalıkların iç içe girerek birbirini tamamladığı zengin bir güzelliğe sahipti." (s.116)

Rabia ve Bayram, Bayram'ın babasının köydeki evinde daha fazla yaşamayacaklarını anladıkları va- kit çaresizce yeni bir yer aramaya koyulduklarında Rabia, evlerinin yerini ve o yeri bulmanın heyecanını şöyle ifade eder:

"Bayram konuşurken ben çevreyi inceliyordum. Köp- rüniün güneybatısı geniş bir havza şeklinde. Tam batı kes- minde dağın içerisinde odalar şeklinde yerler vardı. Oraya doğru yürüdüm. Hafif bayır bir yerdedi. Bayırı çıktım. İçeriye girdim birden kaybettiğini bulmuş insanların sevin- çile Bayram'a doğru bağardım." (s. 128)

Rabia, yaşamlarını sürdürecekleri bu yeni yeri yaratıcının kendilerine emrettiği koşuda bir ara durak olarak görmektedir: "Biz geleceğimi tayin eden- nin emrinde farkına varmadığımız bir yöne doğru koşu hâlindeydik. Bu geldiğimiz yer, herbâlde bu koşuda ara duraklardan birisiydi. Biz bu hayatın kabramanları mı- yız, yoksa figüranları mı onu da bilemiyorduk." (s. 131)

Rabia ve ailesi çaresizlikle dört yıl yaşamaya ça- lıştıkları bu yerin aslında yaşamaya elverişli bir yer olmadığı düşüncesiyle yeniden Kayseri'ye dönme kararı alır. "Kayseri'yi kenarındaki ilçe ve köylerine bağ- layan" (s. 148) havaalanı yolu üzerindeki yeni evleri üç katlı bir binanın en alt katında bir dükkândır. Ancak kış şartlarının zorluğu bu evde yaşamayı imkânsızlaştırınca yeniden ev ararlar. Buldukları yeni ev köydeki mağaradan çok farklı değildir: "Yolun üzerinde de bizim ırmak kenarındaki mağaramız gibi, oyma mağaralar vardı. Bu çevrede oturan insanlar, bu mağaralarda hayvanlarını barındırıyorlardı. İlgimi çekti, gidip inceledim. Burada hayvan bakıcıları için açılmış kü- çük evcikler vardı ve birisi boştu." (s.148)

Rabia'nın eşini ve kızını kaybettiği ve roman sonuna kadar da evi olarak gördüğümüz bu evin bulunduğu mahalle bir gecekondü mahallesidir.

"Bulduğumuz mahalle, bu şehrin gecekondü semtini mey- dana getiriyor. (...) Bu alana şehir demek mümkün değil. Şehri kuşatmış kocaman kozmopolit bir köy. Herkes ken- di gelenekleriyle varlığını sürdürüyor." (s. 149) Rabia'nın dikkatini bu mekânın şehir hayatıyla oluşturduğu tezat çeker. Şehre ilk defa gelenler de uçaktan inip buradan geçmek zorundadır: "Düşünebiliyor musu- nuz, uçaklar yurdun çeşitli bölgelerinden insanları getiriyor, turistleri taşıyor ve bu gelen insanlar, hayvan dışkılarında yapılan tezekerlerin kuleler hâlinde yükselttikleri alanlar- dan geçerek şehre giriyorlar!" (s. 149)

Rabia'nın yaşadığı mağaranın dışarıdan görün- tüsü yaşadığı hayatın zorluğunu göstermektedir:

"Mağaranın güneybatıya bakan kapısı önünde küçük bir düz alan var; güneye doğru da dik, hafif bir meyil de- vamiyor. Biraz ileride, yaz boyunca yaptığımız tezekerler üst üste istif edilmiş şekilde duruyor. Bir kenarda hayvan dışkısı, bir tarafta atılan kül birikintileri... Mağaranın hemen yanı başında, mal sahibinin kaçak kesim yaptığı bir alan vardı. Burada et parçaları, kan birikintileri rahatsız edici görünümdeydi. İç açıcı bir manzara değildi bunlar..." (s. 211)

Genel hatlarıyla Güneşe Uçan Kelebek roma- nı, Rabia'nın henüz İslâmiyet ve yaşayacağı çileli hayattan haberdar olmadan hemşire olarak görev yaptığı bir hastane koridorunda başlamakta; artık Türk vatandaşı olmanın sevinciyle şükür secdesine kapandığı Kurşunlu Camisinde son bulmaktadır.

### Kişiler

*Rabia/Roza*: Romanın ilk sayfalarında Roza olarak karşımıza çıkan bu karakter, papaz bir ba- banın din eğitimi ile büyümüş, kültürünü ve dinini iyi bilen bir Alman olarak karşımıza çıkmaktadır. Roza'nın işçi olarak çalışan Bayram'a aşkı onu yeni bir hayatın eşğine ve hayatıyla ilgili birçok şeyi sor- gulamaya iter. Roza ilk önceleri kültür farklılığının ortaya çıkaracağı sorunları düşünür: "Bu genç yaban- cı; kültürlerimizin farklılığı ortada. Dilimiz ayrı, dinimiz ayrı. Yetişme tarzımız ayrı. Onun geldiği ortam ile benim ortamım tamamen değişik. İlerde ciddi sorunlarımız çıkar- sa ne olacak acaba?" (s. 9)

Roza, batılı gençlerin ve pek tabii kendisinin de aşkı bilmemelerini, çocuk denecek yaşta birçok açıdan doymuş olmalarına ve gençliğin heyecan

ve dünyasını kaybetmelerine bağlamaktadır. Oysa Doğulular, sevgiye sadakati bilmekte ve karşısındaki duygularını sömürmemektedir. (s. 11)

Roza, hayatında ilk defa aşkı tatmış olmanın heyecanını yaşamaktadır: “*Sevmek güzel şeydi! İlk defa aşkı tanıyor, onun çarpıcı etkisi altında eziliyordum.*” (s. 13)

Roza'nın Bayram'da bulduğu yalnızca aşk değildir. Roza bugüne kadar arkadaşlık ettiği gençlerle Bayram'ı kıyasladığında onun insana verdiği önem karşısında hayranlığı artar: “*Günlerimi erkek arkadaşlarımın duyarsızlığının kötü bir oyuncağı ve alkol bağımlısı olarak yarına taşıyamazdım. Bizimkiler beni bu bataklıktan çıkarmak yerine, sürekli olarak oraya hapsetmeye çalışıyorlardı. Hâlbuki bu Türk'te böyle bir eğilim yok. Benim elimden bira şişelerini alıp çöpe atıyor.*” (s. 16) Bütün bunları günlerce düşünen Roza artık nihai kararını verir. Aşkın gücünün aklın gücünün önüne geçmiş olmasını umursamadan hayatının geri kalan kısmını Bayram'ın kader oltasına takmaya kararlıdır: “*Zengin bir Alman'la evlenerek yaşadığım kötü ortamı devam ettirip kişiliğimi eritmektense bu yoksul Türk'le evlenip iyi bir ev hanımı ve kendi çocuklarının annesi olarak kalmaya karar verdim.*”

Roza, aşkıdaki imkânsızlıktan kendini “*Çağımızın Züleyha'sı*” (s. 19) olarak görmektedir. Roza'nın içinde olduğu yoğun duygular onda hem şahsiyet hem de görüntü açısından değişimlere sebep olur. Şahsiyetindeki değişimleri etrafındakilerin telkinlerinden çıkarmaktadır:

“*Sevmenin insanda değişiklikler yapıp ona yeni şahsiyet kazandırdığını, yaşadığım bu buhranlı günlerde daha çok hissetmeye başladım. Çünkü hemen herkes, 'Sende bir değişim var.' diyordu. Kimisi ağırbaşlı, olgun bir kadın olmaya doğru adım attığımı, kimisi de hastanede getirildiğimi yeni görevimdeki sorumluluk bilincinin beni bu hâle getirdiğini söylüyordu. Daha birçokları da beni çarpan şeyin farkında bile değillerdi.*” (s. 19)

Bayram'a duyduğu aşk, Roza'yı dış görünüşü olarak da değiştirir. İçten gelen bir korunma isteği ile kendisini dışarıdaki nazarlardan ve kötülüklerden uzak tutmaya çalışır: “*Artık vücut hatlarımı,*

*hatta tenimin rengini gösteren o dar ve şeffaf elbiseleri çıkarmış, bol ve dökümlü elbiseler giymeye başlamışım. Bir zamanlar mini etek giyerek teşbir ettiğim vücudumu şimdi neredeyse bir emanet gibi görüyor ve onu özenle korumaya çalışıyordum.*” (s. 19)

Roza, camiye daha ilk gidişinde atmosferden çok etkilenir: “*Halılarla duvarlara çizilen desenlerin renk uyumu, güneşin gökkuşağına dönüştüğü ortamı oluşturmuştu. Renk medeniyeti, ses medeniyeti, aşk medeniyeti burada tarifsiz bir bütünlük içerisinde kuşattı beni...*” (s. 31) Roza bu ziyaretin ardından gördüğü rüya sonucu hayatının dönüm noktası olan Müslüman olma kararını verir: “*Beni hemen camiye götür; ben Müslüman olmak istiyorum.*” (s. 35)

Artık Müslüman olup Rabia ismini alan Roza, aklı ve duyguları arasında yeni bir savaşın içine girmiştir. Bayram'la evlenme kararının Rabia'da yarattığı bu savaşın akla dayalı kısmı onu kültür farklılığının yaratacağı sorunlar konusunda uyardı: “*Yarın ülkesine dönerse ben oralara gidebilir miyim? Gidersen orada uyum sağlayıp kalabilir miyim? Bayram'ın Almanya'daki çekingenliğini bu defa ben orada yaşamak durumunda kalacaktım. Kadın olarak ileride gelecek güçlükleri karşılayabilecek iraden var mı?*” (s. 40)

Rabia'nın duyguları ise tam tersine iknaya çalışmaktadır. Romanın ilerleyen sayfaları bu savaş Rabia'nın duygularının kazandığını da göstermektedir:

“*Alman toplumunun kirlenmiş bir parçası durumundayım. Babam ve kardeşim, kendi onurlarının kangasını yapıyorlar. Beni koruyacak olsalardı, yaşadığım bunca sarımsıtıda elimden tutarlardı. Bir yığın Alman gençle arkadaşlık yaptım; hangisinde vefa vardı? (...) Hâlbuki Bayram, benimle tanıştıktan sonra başkasına dönüp bakmadı bile... Arkamda böyle bağlı bir erkek oldukça onunla birlikte her şeyi omuzlayacak güçlü bir aile çatısı oluşturabiliriz. Artık hayatımın bundan sonrası bana, eşime ve çocuklarıma ait olsun.*” (s. 40)

Rabia'nın ailesinden dolayı yaşadıkları zaman zaman karamsarlığa itse de yolundan dönmemeğe kararlıdır: “*Toplumdan mı kaçıyorum, kendimden mi, pek farkında değildim. Yaşadıklarına bakınca, hayatımın*

yeni bir maceraya, bin yığın olumsuzluklarla başlaması beni ürkütme başlamıştı. Ama sevdiğim bir tarafı da vardı bunun: artık alkol ve uyuşturucuyla aramdaki duvar yükseliyordu.” (s. 56)

Rabia'nın Türkiye'ye geldiğinde kafasını en çok meşgul eden soru buradaki insanların yaşadığı din ile kitaplarda yazanlar arasındaki farklılıktır:

“Burada anlayamadığım, sokaktaki insanın dini ile kitaplarda Allah'ın gönderdiği din arasındaki açık farklılıklardı. Burada bazen gelenek, dinin önüne geçmiş, hatta çoğu kere de din hâlini almıştı. Özellikle kadınlardaki bu anlaşılmaç yanlışlığı gördükçe üzülüyor, onlara doğrunu anlatmak istediğim zaman da tepki alıyordum.” (s. 86)

Rabia, Türkiye'de en büyük yıkımı, Bayram'ın diğer çocuklarını görünce yaşamış, bu ihaneti içine sindiremeyip ülkesine dönmek istemiştir: “Bütün umutlarımı kaybetmiş gibi hissettim kendimi... Bunca zorlukları göğüslememe, bunca fedakârlığa rağmen, aldattım.” (s. 88) Rabia aslında dönebileceğinden emin de değildir. Ancak bu durumda bırakılmanın onda kıskançlık duygusunu uyandırdığını kendi kendine itiraf etmektedir: “Söylediklerimde haklılık payı vardı. Kabul edilemez bir olay olmasına rağmen, kadınlığının yaratılıştan getirdiği kıskançlık duygusu ağır basmıştı. Hâlbuki git dese belki, durup düşünecektim. Nereye gidebilirdim herbâlde üstte olmanın imtiyazını kullanıyordum.” (s. 90)

Rabia'nın Türkiye'ye gelişinin üstünden yıllar geçmesine rağmen hâlâ zaman zaman yaşadıklarını muhasebe edip pişmanlıklarını tartar:

“Biraz ötede, Kızılırmak'ın baygın akışı, yaprakları suları okşayan söğütlerin ırmak kenarındaki kımıldayışları, çoğu zaman beni kendimle iç hesaplaşmaya götürüyordu. Hemen hepsinde de geçmişimi arama özlemimi bastırıyor ve ‘Orada da kendime ait olamazdım’ diyerek teselli buluyordum hâlbuki burada da kendime ait değildim. Değişik bir kültürün ve medeniyetin bizden çok farklı, hatta bizim hayal bile edemediğimiz şekilde değişik seyri içerisinde her gün başka kaba konulan su gibiyim.” (s. 122)

Rabia, hayatının en büyük çıkmazlarından birini kocası, kızı ve damadının ölümüyle yaşamıştır: “Bayram'la kızımı ve damadımı kaybettikten sonraki

yılların yükü, üzerimde taşıyamayacağım boyuttaydı.” (s. 166)

Rabia, yaşamak zorunda olduğu hayata kanaatkârlıkla katlanmakla beraber, terk ettiği hayatı sürdürenlere imrenmekten de kendini alamaz. Evine temizliğe gittiği doktor hanımı görünce biraz içerlemiştir: “İçim cız etmişti: Ben de tubba başlamış ve kadavradan korkarak mesleğimi bırakmıştım; şimdi bir doktor bayanın evini temizleyecektim.” (s. 168)

Rabia'nın hayatına genel olarak baktığımızda ismini aldığı Hz. Rabia<sup>2</sup> ile yaşamının zorlukları ve gösterdikleri dirayet açısından birçok benzerlikler olduğunu görmek mümkündür. Çekilen onca çileye mukabil yılmayan Rabia bu çağda Hz. Rabia'nın örnek hayatına benzer bir yaşam sergilemiştir.

*Bayram:* Rabia ile Almanya'da tanışıp aşkı ilan eden ve birlikte maceralı bir yolculukta yol arkadaşlığı eden kahramandır. Bayram roman boyunca karşımıza Türk insanının hemen tüm özelliklerini üzerinde barındıran sadık bir eştir. Aynı zamanda ilk görüşte Roza'yı etkileyecek kadar da yakışıklıdır:

“Bir gün karşıma bir genç çıktı. Onu görür görmez, tarifi imkânsız bir heyecan duydum. Sanki bir mıknaş gibiydi. Tepemden tırnağıma kadar, bütün hücrelerimi kendine doğru çekiyordu. Uzun boylu, buğday benizli, gamzeleli, siyah güre saçlı, tebessüm edince gözleriyle beni kuşatıp, kendimden koparan bir hâli vardı. Utangaçtı, masum bir görünümü vardı. Hastaneye ilk defa geliyordu. Türk'tü, adının Bayram olduğunu öğrenmiştim.” (s. 6)

Bayram'ın Roza'yı etkileyen en önemli özelliği saygılı, içten yaklaşımı ve çekingenliğidir:

“Bayram'la tanışalı aylar olmasına rağmen, daha benim elimi tutmamıştı. Belki yıllardır burada bir kadına elini değmemiş olmasına rağmen, bana saygılıydı. Benimle sadece gözleriyle konuşuyor gibiydi. Bütün içtenliğini bütün samimiyetini gözleriyle anlatıyordu. Dudaklarından dökülen kelimelerde ise içe dönük, ürkek, çekingen bir insan tipi sergiliyordu.” (s. 11)

Roza, boyları, yaşları ve fizikleri birbirine yakın olan Bayram ve kardeşini kıyaslamaktadır: “Bayram,

2 Hz. Râbia için Bk. Pala, s. 372.

daha şefkatli ve sıcak, kardeşim ise daha bencil ve hırçındı. (...) Onun kapattığı kapıları Bayram sonuna kadar açmış ve beni gönül sarayına kraliçe yapmıştı.” (s. 22)

Bayram da İslâm’ı her yönüyle bilmeyen ve geleneksel tarzda yaşayan diğer Türkler gibidir: “Ben yakından tanıma imkânı buldum. Buradaki, Müslüman din adamlarının dışında okumuşları bile kendi dinlerini yeterince bilmiyor.” Bayram bu durumu kabullenir ancak kendince bir gerekçesi vardır: “Biz, din eğitimi görerek gelmedik buraya... Sonra biz, buraya dini anlatmaya da gelmedik, çalışmak için geldik.” (s. 32)

Bayram her ne kadar çok okuyup sorgulayan bir insan olmasa da Anadolu halkının irfanını da yansıtır. Zaman zaman konuşmalarındaki derin anlamlar, Rabia’yı da şaşırtır: “Bizî olduğu gibi bu kâinatı yaratan, kendi kuralını her şeye işlemiş: Suyu, toprağa havaya ve ateşe... Bu dört ana varlık içinde canlılar, varlıklarını bir denge içerisinde sürdürüyorlar.” (s. 131)

Rabia’nın zihninde yer etmiş olan olumsuz Türkiye manzarası içinde Almanya’ya çalışmaya gidenler daha kötü durumlarıyla bilinir. Zaten fakir bir ülke olan Türkiye’den Almanya’ya gelenler muhakkak daha fakirleri olmalıydı. Bayram da bu insanlardan birisiydi: “Ama Bayram, Almanya’da para edinmişti. Hastanede ilk defa gördüğüm ince, narin Bayram değildi. Kilo almış, yüzüne kan gelmiş, boyuyla endamı birbirini tamamlayarak benim gönül kafesime oturmuştu.” (s. 71)

Bayram, ailenin reisi olarak Türkiye’ye gitmeden planlarını yapmış bir ev almıştır ancak olur da başarısız olurlarsa Rabia’nın ümitleri kırılır diye Türkiye sınırını geçene kadar söylememiştir: “Ben daha önceki kazancımdan, Ankara’da bir ev aldım.(...) Oraya yerleşeceğiz. Bir de dükkân kiralandım. (...) gidince bu treyleri satıp orada bir market açacağım. Evimize yerleşir, marketi çalıştırır, gül gibi geçinir gideriz.” (s. 80)

Bayram, Rabia’nın Türk erkeklerine genellediği bir yanlış yapmış ve daha önceki evliliğinden Rabia’ya bahsetmediği gibi, Rabia’ya göre ikisini birden sürdürmeyi planlamıştır. Ancak önceki eşi, bu durumu kabullenmeyip çocuklarını bırakıp Bayram’ı terk etmiştir:

“Bayram’ın da benimle evlenirken ilk eşiyse birlikte olacağı hesabı tutmamıştı. Burada anladım ki Türk erkeklerinde böyle yapanlar az değil. İslâm’da böyle bir tavır için emir yok, ama şartlar zorunlu kalırsa izin var. Bunlar bunu, dinin verdiği bu ruhsatı yanlış anlayıp uyguluyorlar.” (s. 90)

Bayram’ın sigortalatmayı ihmal ettiği dükkânının yanmış olması, Rabia’ya Batı insanı ile Türk insanının temel farklarından birini daha gösterir: “Batı insanı ile Türk insanının temel farklılıklarından birisi burada da ortaya çıkıyordu. Almanya’da kimse iş yerini sigortasız açmaz. Burada ise buna aldırış eden, yok gibi...” (s. 108)

Bayram, başlarına gelen felaketler yüzünden yaşamak zorunda kaldıkları hayatı benimsemekte Rabia’dan daha fazla zorlanır: “Ve kadere bak! Servetin, bin bir güzelliğin içinden kaçarak gelip bir dağ köşesinde yalnızlığa mahkûm olduk.” (s. 129)

Bayram ve Rabia birbirini gerçekten seven ve kötü gününde destek olan bir çifttir. Rabia’nın yangın olayından sonra Bayram’ı teselli edip yanında olduğunu ve kanaat ederek bu zorluğu aşabileceklerini söylemesi Bayram’ı duygulandırır. Bayram, Rabia’ya olan hissiyatını bu duygu yoğunluğu ile dile getirir: “Senin için aç kalmaya değil ölmeye bile razıyım Rabia!” (s. 111) Bayram’ın ölüm sebebinin gerçekten de Rabia’yı biraz daha mutlu etmek için yeni bir oda açma çabası olmuş olması, Bayram’ın bu sözündeki samimiyetini göstermesi bakımından manidardır. “(Bayram) bana arzuladığı hayatı veremediği için duyduğu ezikliği gidermedeki gayretime rağmen, bir şeyler yapabilme çabası içerisindeydi. Benim mağarayı sevdiğimi ve buradan ayrılmak istemediğimi görünce, kaldığımız yeri büyütmek istedi.” (s. 160)

*Selçuk*: Romanda üçüncü dereceden sayılabilecek şahıs olmasına rağmen, yazarın bir diğer romanında da aynı adla karşımıza çıkan bu şahıs, bir dönem *Selçuk Mülayim* takma adını kullanan yazarın kendisi olabilecek olması bakımından kıymete şayandır. Rabia’yı konuk eden TV kanalının genel müdürü olan Selçuk hem bu yönü hem de ilahiyat eğitimi görmüş olması bakımından yazarla örtüşmektedir.



## PEYGAMBERİM

Nisanın yirmisinde şeref verdin dünyaya,  
İki cihan serveri Hazreti Muhammed'im.  
Nur oldun yıldızlara, doğan güneşe, aya,  
İki cihan serveri Hazreti Muhammed'im.

Halime süt annendi, sana kol kanat gerdi,  
Dört yaşına basınca seni annene verdi,  
Sağlıklı büyümendi Amine'nin tek derdi,  
İki cihan serveri Hazreti Muhammed'im.

Altı yaşında iken kaybedince anneni,  
Sekiz yaşına kadar hiç üzmedin dedeni,  
Deden ölünce amcan evladı bildi seni,  
İki cihan serveri Hazreti Muhammed'im.

Ticarete atıldın henüz on üç yaşında,  
Tüccarlara katıldın amcaların başında,  
Haram lokma olmadı, ekmeğinde aşında,  
İki cihan serveri Hazreti Muhammed'im.

Yirmi beşindeydin sen kırkındaydı Hatice,  
Âşık olmuştu sana düşündü ince ince,  
El-emindin, güvendi, evlilikte netice,  
İki cihan serveri Hazreti Muhammed'im.

Otuz beş yaşındayken Kâbe hakemi oldun,  
Kabile kavgasını önledin, ara buldun,  
Herkesi saygı duydun, herkesi eşit bildin,  
İki cihan serveri Hazreti Muhammed'im.

Kırk yaşına gelince çıktın Hira dağına,  
Cebrail gelip durdu vahiy ile sağına,  
Peygamberlik rütbesi erdi gönül bağına,  
İki cihan serveri Hazreti Muhammed'im.

Hira dağında iken "Oku" idi ilk ayet,  
"Rabbinin adı ile oku." dendi gayet net,  
Okuma bilmiyordun güzel okudun gayet,  
İki cihan serveri Hazreti Muhammed'im.

İslam'ı tebliğ için çabaladın yıllarca  
Kutlu Recep ayında yirmi yedinci gece  
Burak ile yedi kat çıkarıldın Mirac'a,  
İki cihan serveri Hazreti Muhammed'im.

Rabbim ile konuştun, namaz oldu beş vakit,  
Şirkten uzak ümmete cennet kılındı akit,  
Göğün yedi katında melekler vardı sakit  
İki cihan serveri Hazreti Muhammed'im.

Bedir'de, Uhud'da ve Huneyn'de de savaştın,  
Allah'ın yardımıyla Hendek'te engel aştın,  
Hayber, Mute, Tebuk'le Mekke fethinde baştın,  
İki cihan serveri Hazreti Muhammed'im.

Altı yüz yirmi iki Medine'ye hicretin,  
Sekiz yıl sonrasında Mekke'ye döndün metin,  
Zorluk çıkarmadılar, savaş değildi çetin,  
İki cihan serveri Hazreti Muhammed'im.

İsa suresi ile putları da devirdin,  
Kâbe'nin etrafını Müslümanla çevirdin,  
Genel af ilan ettin, bambaşka bir devirdin,  
İki cihan serveri Hazreti Muhammed'im.

Altı yüz otuz iki sekiz haziranında,  
Altmış üç yaşındayken hayata ettin veda,  
En yüce dostu dedin kavuştuğundu Hüda,  
İki cihan serveri Hazreti Muhammed'im.

Rabbimin yarattığı en yüce kulusun sen,  
Doğru yolu arayan insanın yolusun sen,  
Dünyayı tatlandıran hayatın balısın sen,  
İki cihan serveri Hazreti Muhammed'im!

Harika'dır ümmetin senden bekler şefaahat,  
Sünnetini terk eden asla bulamaz rahat,  
Cennette komşu olsak zor gelmezdi seyahat,  
İki cihan serveri Hazreti Muhammed'im!

**Harika UFUK**



*Matematikte affedilmez olan düşünce genişliği doğal dille yapılan muhakemelerde nedense müsamaha ile karşılanıyor. Oysa dilin doğal müphemliğini sıfıra indirmek mümkün olmadığına göre, muhakemeyi hatalardan korumak için bilakis çok sıkı düşünmek gerekir.*

(Yılmaz Özakpınar)

**G**önül denildiğinde, Neşet Ertaş'ın kendine özgün “ah neleyim gönül senin elinden” türküsünü; bu türkü söz konusu olunca da televizyonların henüz köylere girmediği radyolu günlerde bakkal İsmail amcanın büyük ahşap kutuyu andırır radyosundan özellikle nemli sıcak Çukurova temmuz günlerinin Neşet Ertaş'ın tüm köyde yankılanan gönül türküsü, nispeten serin sabahlarını hatırlıyorum.

Sonrasında elbette sevgi ilişkilerini hatırlatır gönül. “Vermişler ama kızın gönül başkasındaymış”, “gönüllü kaçmış”, “gönül yokmuş” gibi dedikoduları devamında hatıra getiriyor.

Devletin gönlüne gelince kızın, erkeğin gönül olduğu gibi elbette mecaz anlamda devletin de gönül vardır. Bu ifadeden kastedilen devlet iradesinin bu seçeneğini belli bir yönde kullanması açınsındadır.

Başlangıçtan itibaren Osmanlı'nın çöküş dönemine kadar devletin gönül, Batıya ulaşmak, ona sahip olmak iken zayıflama sonrası bir ara arafta kalmakla birlikte sonuçta yine Batı olmuş ama bu defa sahip olmak değil öykünürcesine onun gibi olmak şekline girmiştir.

Tuttuğunu un ufak edip karşı koyulmaz gönül koymuş bir delikanlı gibi Batıya yönelirken yüzyıllar sonra o yiğit delikanlı güç ve kuvvetten düştüğünü, aksine gönül koyduğunun erişemeyeceği denli güçlü duruma geldiğini sonunda anlayıp görecektir ama bunu uzun süre kabullenemeyecektir.

Lale devri, gönül koyulan sevgiliye sahip olma, onun gönlünü kazanma anlamında Batıya öykünme, ilk batılılaşma hareketiydi. Arada Batıyla mesafelerin henüz fazla olmadığı bu masum batılılaşma hareketi, Türk filmlerindeki kötü karakteri andırır Patrona isyanıyla durdurulmasaydı bugünkü konumuzun Batıya karşı en az Japonya seviyesinde olacağını öngörüyorum.

Gönlünü güzel, üstün ve güçlü batılı sevgiliye kaptırmış Osmanlı yağız delikanlısı, elbet tek başına buyruk değildi. Onun bu makul, güzel ve bir anlamda zorunlu yaklaşımına kendinden bir duy-

gu, bir güçsüz gönül hayır diyecekti. Ve bu Patrona namında ve görüntüsünde cisme bürünecek ve devamında yıkım ve akamete dönüşecekti.

Lale devriyle iyi bir batılılaşma başlangıcı devamında toplumu güçlü ve canlı yapan din damarının fay hattı benzeri kırılmasıyla Batıyla mesafenin bir elli yıl daha açılmasına sebep olacaktı. Ancak devletin aklı, gönlüyle birlikte kurtuluş için Batı gibi olmaktan başka çareler olmadığını anlamış ve buna artık gönül koymuştu.

III. Selim, bu uğurda kendini feda eden, gözü ve gönlü Batıda ilk yağız delikanlıydı. Batıyı tanımak için ciddi ön çalışmalar yapılmış ve üst düzeyde resmî araştırmacılar gönderilmiştir. Bu çalışmalar sonucu ciddi araştırma ve bulgulara ulaşılmıştı. Devlet, daha köklü geniş ve makul Batı açılımı planlamıştı. Bunun ilk uygulaması ve aynı zamanda görseli ‘nizam-ı cedid’ti. Bu yeni ordu sisteminde muvaffak da olunmuştu. Bu orduyla başlayan batılılaşmanın Batı açılımının devamı, ikinci üçüncü adımları, maalesef bu defa da bir başka kötü karakter Kabakçı Mustafa görseliyle yine toplumun dinî fay hatlarının bazılarının kıvırtılmasıyla Batıya gönlünü kaptırmış yağız delikanlı mesabesindeki III. Selim'in hayatına mal olarak akamete uğrayacaktı.

Hariçten bir yağız delikanlı konumunda II. Mahmut'un imdadına Alemdar Mustafa Paşa yetişmekle birlikte o derinden oynayan fay sarsıntıları Alemdar'ı da II. Mahmut'un çaresizliğinde yiyecekti.

II. Mahmut'la gönül koyduğundan vazgeçmeyen devlet, artık belli bir tecrübe de kazanmıştı. II. Mahmut'un tecrübeli, akil ve makul çalışmaları ‘nizam-ı cedid’in başka bir versiyonu ‘sekban-ı cedid’i kuracak ve devamında ‘vaka-yı hayriye’ diye isimlendirilecek, yeniçeriliğin kaldırılması sonucunu doğuracaktı.

Devlet eliyle ilk resmî batılılaşma uygulamaları, bundan dolayı halk arasında ‘gavur padişah’ diye anılacak II. Mahmut zamanında gerçekleşecekti.

Abdülmecit döneminde artık devletin gönlü açık ve aşikâr ortaya çıkmış, Tanzimat fermanıyla

la bu, Mustafa Reşit Paşa'nın dilinden açıkça ifade edilmişti. Devamında ıslahat fermanı kabul edilecekti.

Gerçekte iri ve güçlü olan Abdülaziz, devletin özlemine çok çekip teranesini çok söylediği batılı güzeli bizzat gidip gözleriyle görmek istedi. İlk ve son defa bir padişah, devlet üst düzey kadrosuyla tüm Avrupa'yı ziyaret edecekti.

Devlet artık yeni bir fırsat yakalamış; batılılaşmada, onlar gibi olmada büyük adımlar atmıştı. İşte belli bir birikime ulaşıldığı tam bu püf noktasında Patrona ve Kabakçı'dan farklı bir kırılma yaşanacak ve halkla devleti birbirinden uzaklaştıran, başarmak üzere olduğumuz batılılaşmadan ilerleme ve güçlenmeden geri koyan, bu vahim kırılma alışkanlık hâlinde adeta günümüze kadar devam edecekti.

Bugünkülerin anası bir darbeyle, gönlünü temsil görselinde kraliçe Victoria'ya düşüren Sultan Abdülaziz tahtan indirilecek, bu yetmeyecek, korkulan bu iri ve güçlü delikanlı intihar süsü verilecek bir suikasta kurban gidecekti.

Bizim için bu kırılma çok önemli, herkesin istediği batılılaşmaya talip istekli ve bizzat Batıyı gidip gören bu padişah böyleyken niçin tahttan indirilecekti? Bu kırılma bizim bel kemiğimizin, devlet hayatımızın sırrıdır. Çözöldüğünde veya çözdüğümüzde dünya bize çok da küçük gelecektir.

II. Abdülhamit, bu yaklaşımı biraz katı yönetimiyle otuz üç yıl kontrolünde tutmaya çalışırken Cumhuriyet'in temellerini atacak asıl batılılaşma ve modernleşme çalışmalarını başarılı bir şekilde uygulayıp yürütecekti. Abdülaziz döneminde kırılmayı sağlayanlar, Patrona ve Kabakçı kırılmalarını ebediyen engelleme amaçlı mühendislik uygulamasıyla Sultan Abdülhamit'i de tahtan indirecekler veya razı ve ikna edeceklerdi. Her kesimden sağanak sağanak eleştiriler yağdırılan Abdülhamit, aslında devletin gönlünü doğru görmüş ve planlı bir şekilde yerine getirmişti.

Devamında devletin gönlü alternatifsiz elbette Cumhuriyet'e gidecekti.

Yaşadığımız günlerde devletin gönlü yine bir yol ayrımında.

## BU MİLLET

Kim illet,  
Bilmez mi  
Bu millet,  
Gelmez mi  
Hakkından,  
Bu vatan  
Bir zindan  
Olmaz mı.  
Bu dine,  
Girene,  
Erene  
Gülmez mi.  
Akan sel,  
Esen yel  
Bir ecel  
Bulmaz mı.  
O illet  
Nihayet,  
Hezimet  
Olmaz mı.

Önder ÇAĞIRAN

## UMUT VE BEKLENTİLER

dalgalar tortu bırakırken kıyıya  
köpük yapıyordu apışlarında kıyı  
deniz kükreyen aslan  
karayelde sürüklenen

yanan şehir ışıkları  
güneşin aynadaki yüzü denizde  
yakamozlar dans ederken  
deniz feneri ışığıyla

maviler enginler de kaybolur  
laciverte dönen gri bulutlar  
hüzün solur gece ve şair  
beklentilere mahkum anlarda  
şapkasız çıkmamış amatör balıkçı  
oltasını salarken ayın şavkında  
fokur fokur dalga kaynayan deniz  
esenle savrulur umutlar

uzaklarda karanın birleştiği  
kızıla dönen mor sisler  
seyrederken deniz, dalgaları  
şairin aşk beklentisiydi ertelenen

bir yanan bir sönen şehir ışıkları  
cümbüş yaparken renk renk  
kaleme güç veren şiir gözlemi  
açılan kapıydı hayal alemine  
derin derin alınan nefes  
sahil kahvesinde içilen çay  
sigara ateşinde yandı  
umut ve beklentiler

Cemal KARSAVRAN

**K**ars (Ardahan-İğdır), Azerbaycan ve Borçalı (Gürcistan) yöresinde âşıkların günümüze kadar anlattığı hikâyeli yüzlerce türkü bulunmaktadır. Bunların içinde özellikle hafızalarda en çok kalanlar “Selman Bey, Letifşah, Kiziroğlu Mustafa Bey, Kaçak (Koçak) Nebi, Perwane Hasan ve Bala Memmed”dir.

Gürcistan-Borçalı bölgesinde yaşayan çok zengin, merhametli ve yöre halkı tarafından sevilen ehli dil, hoş sohbet Bala Memmed adında biri yaşamış. Çok varlıklı olan Bala Memmed'in hikâyesini Kars'lı âşıklarımızın kasetlerinde televizyon programlarında ve düğünlerde sık sık dinlemekteyiz.

### **Hikâyenin Kars Anlatımı**

Bala Memmed atadan, dededen, köyün zengini, çalışkan, dürüst, fakiri, yetimi kollayan biridir. Yanında çalıştırdığı hizmetkârların hakkını fazlasıyla ödeyen ve köyde zor durumda olanların imdadına yetişen ve asaleti ile ün salan bir ağaydı. (Allah hiç kimseyi varından, devletinden düşürmesin.) Memmed Ağa da varını, devletini zaman içerisinde kaybeden biri olmuştur. Bala Memmed'in hizmetkârı zaman içinde zengin olur. Bahar zamanını toprağın buharlandığı yaz güneşinin yeni yeni kendini gösterdiği mart ayı içerisinde nevrüz bayramının yaklaştığı günlerdi. Memmed Ağa, hanımı Nazlı'ya “hanım şu pencerenin kenarına bir sandalye at da bugün hava güzel biraz güneşleneyim” der. Allah kimseyi sonradan görmüş asil ve asaletsiz etmesin. Memmed Ağa'nın kapısında zengin olan hizmetkârı da böyle biriymiş. Hayvan sürülerini Memmed Ağa güneşlenirken onun kapısının önünden geçirir ve bu arada ona selam verirmiş. Eskiden Memmed Ağa diye selam veren çoban, zamanla “selamın aleyküm ay Bala Memmed” diye (ağa demeden) selam verir. Allah'ın selamı olduğu için Memmed Ağa selamı alır. Memmed Ağa birazcık boydan kısaydı. Varını kaybedip yoksulluğa düşünce sonradan görmeler ona Memmed Ağa yerine Bala Memmed diye hitap etmeye başlarlar.

Kış yaklaşır. Bala Memmed kar yağmadan ve havalar soğumadan evinin büyük pencerelerini küçültmek ister. Bir zamanlar kapısında hizmetkâr

olan şahıs, oradan geçerken “Aye Bala Memmed pencereleri alafrağa yapıpsan” der. Böyle deyince sanki Bala Memmed'in başından aşağı kaynar sular dökülür. Bu söz Bala Memmed'i çok üzer. Bu üzüntüyle kendi kendine herkes tarafından bilinen şu dörtlüğü söyler:

Deveyi tuz öldürür  
Sürmeyi göz öldürür  
Yığıdı kılıç kesmez  
Bir acı söz öldürür.

Kocasının üzüntülü hâlini gören Nazlı Hanım “Bey seni çok üzgün gördüm ve az önce söylediğin sözleri az da olsa duydum. Sen canını hiç sıkma el ne diyerse desin. Sen benim gözümde her zaman ağasın. Düşüp kalkmayan bir Allah'tır. İnşallah bu sıkıntılı günleri de Allah'ın izniyle atlattırız.” der. Nazlı Hanım'ın bu sözleri Bala Memmed'i teselli etmeye yetmez. Evde kısa süren bir sessizlikten sonra Bala Memmed, Nazlı Hanım'a “Hanım köydeki eşe dosta haber sal. Bu akşam bize gelsinler. Hele bakalım kimler gelecek” der. Nazlı Hanım, köye haber salar. Akşam olunca köyden oldukça kalabalık bir ahali eve gelir. Nazlı Hanım gelen misafirlere çay yapar ve çayları dağıtır. Bu sırada Bala Memmed evde toplanan misafirlere şu türküyü söyler:

Her gelen her çayı bir oklar meni  
Özüm öz halıma gezdiğim yerde  
Men bir gavvazıydım nil deryasında  
Semek uddu meni üzdüğüm yerde

İlk dörtlük biterken Bala Memmed bakar ki misafirlerin bir kısmına çay verilmiş bir kısmına çay verilmemiş. Bala Memmed ne bilsin ki evde çay bitmiş. Eşi Nazlı Hanım'a kaş göz işaretiyle bir şeyler söyler. Nazlı Hanım da kaş göz hareketiyle çayın bittiğini söyler. Bala Memmed yarım kalan türküsüne devam eder:

Bu ne sapandıydı Nazlı tulladı  
İsmi ni kağıza yazdı tulladı  
Ömrüm temelini kazdı tulladı  
Sinem kerpiçini düzdüğüm yerde

Yatarken bastı gam gubat meni  
Ne hak yerden tuttu derdi bert meni  
Bir (sol) yanımdan vurdu bir velet meni  
Özüm öz halıma sızdığım yerde

Bala Memmed günüm geçti zarınan  
Canım çıktı zöhmectinen terinen  
Helek oldum bir gedanın elinden  
Kalem kahır yazdı yazdığım yerde

Bala Memmed'in zenginlikten fakirliğe düşmesi onu hiç üzmemiştir. Onu yöredeki kadir kıymet bilmezlerin tavrı üzmüştür. Bir adam zenginlikten fakirliğe düştüğü zaman kırk yıl o zenginliğin kokusu burnundan gitmezmiş, fakirken zengin olan birinin de burnundan kırk yıl o fakirliğin kokusu gitmezmiş.

Günlerden bir gün Nazlı Hanım, küçük kızının hem saçını yıkar hem ağlar. Kızı "ana niye ağlarsın" deyince "Kızım baban bir zamanlar bu köyün ağasıydı. Herkese yardım eden merhametli, yetimler babası hoşgörülü bir insandı. Daha sonra zaman içerisinde fakirleştik." Bu sözlerden sonra ana kız beraber ağlamaya başlarlar. Hanımının ve kızının ağladığını gören Bala Memmed, hanımına ne der:

Hakkın takdiridi hakkın işidi  
Ala gözlü nazlı yârim ağlama  
Zenginlik, fakirlik onun işidi  
Elden gidif döylet varım ağlama

Kırık kilitlerin yayı menidim  
Komşunun içinin eyi menidim  
Önceden köyümün beyi menidim  
Kesilifti ihtiyarım ağlama.

Bala Memmed erişmişem bu çağa  
Bak sinemde bu düyüme bu dağa  
Kapımın nökeri oluftu ağa  
Elden gedifdi ihtiyarım ağlama.

#### Kaynak Kişiler

Âşık Urfan (İrfani) Erdağı, İzmir  
Âşık Erzade Kapan, İstanbul  
Âşık Mürsel Sinan, İstanbul

(*Veled*: Çocuk, *Döylet*: Devlet, *Nöker*: Hizmetkâr, para karşılığı çalışan)

## DERT BAĞINDA BÜLBÜL ÖTER Mİ USTA

Sanki dert bağının bülbülü oldum  
Feryadım figanım dinmiyor usta  
Sır küpüne döndüm, dert ile doldum  
Boğaz dokuz boğum denmiyor usta

Gidişim değildir benim feryadım  
Ölüme yaklaştım ben adım adım  
Helalimden başkasına bakmadım  
Haram bal olsa da yenmiyor usta

Neyidi günahım neyidi suçum  
Yarenin gözünde ben sanki hiçim  
Bir acı sızı ki bilsen ne biçim  
Durdu sanki dünya dönmüyor usta

Yıllardır dökerim gözyaşlarımı  
Boşa mı ağarttım ben saçlarımı  
Yolunda tükettim bütün varımı  
Yâr ahraz ismimi anmıyor usta

Gündüzüm geceye döndüğü zaman  
Kul Garib'im gayrı hâllerim güman  
Kader gülecekmiş bana ne zaman  
Söndü ışıklarım yanmıyor usta

Emine ÇERÇİ



## TANIMLAYAMADIĞIM

Şehrin aynaları kırık  
Masmavi bir hüüzün umutla karışık  
Asılı pencerelerde  
Çocuklar tren raylarında özgürce koşuyor  
umursamadan

Büyüklerine inat  
Sonsuzluk bir uçurum ve sokaklar içe kapanık  
Her şey mutlulukla mutsuzluktan muaf  
Sis iniyor  
Gece küsüyor  
Yaralar sırdaş değil  
Çıglıklar yabancı  
Kimimiz hep aynı, kimimiz yerinde değil

Cansu ŞENGÜN

**A**rđanuç'ta evler genelde ahşaptan yapılmaktadır. Köyler, Ruslar tarafından yakılmıştır. Muhacirlikten geri dönenler zor şartlarda inşa ettikleri evlere başlarını sokmayı düşündüklerinden gösterişli evler, konaklar yapamamışlardır.

Yöresel evlerimiz her geçen gün yok olmaktadır. Yerine çirkin beton evler yapılmakta veya yerlerinde pegleri (harabeleri) kalmaktadır. Yüzyıllar öncesinden tevarüs eden mimari de yok olmaktadır. Artvin evleri, bugüne kadar çalışılmamış. Ardınuç yaylalarında üç çeşit ev mimarisi olduğunu geçen sene ancak öğrendim. Artvin merkezdeki tescilli evler bir bir yıkılırken köylerdeki evleri korumak daha da zor. Zaten içinde yaşayan yok. Ardınuç'a gelecek bir kişiyi ahşap evlerde barındıramayız zira ev pansiyonculuğu gelişmemiş. Kültür Bakanlığında Ardınuçlu üç müsteşar yardımcısı görev yaptı ama kültür ve turizm adına ilçemize bir şey kazandıramadık. Diğer ilçelerde olduğu gibi bizde de ev pansiyonculuğu başlamalı.

Ardınuç'ta evlerin büyük çoğunluğu iki katlıdır. Birinci kat, taş duvarla çevrilidir. İkinci katın tamamı ahşaptır. Birinci kattaki duvarın üzerine koşat denilen ağaçlar yerleştirilir. Bunlar, birer metre aralıklarla birbirine paralel sekiz dokuz adettir. Bazen bunun yerine on metre uzunluğunda otuz santim kalınlığında ağaçlar yerleştirilir. Beş santim kalınlığında lambalı düzenle birbirlerine geçirilerek koşatların üzerine döşenerek çakılır. Bu alan yüz metrekaaredir. Alt duvarların üzerine denk gelecek şekilde, etrafına 12 metre uzunluğunda 30 cm çapında sekiz adet ağaç yontularak dört köşe durumuna getirilir. Duvarların üzerine birbirlerine kurtağzı geçme tabir edilen özel bir teknikle bağlantı yapılır. Bu teknikte esneme olmaz.

Kurtağzı geçme ile birbirine kenetlenen ağaçların üzerine 2,20 cm uzunluğunda, 10 cm kalınlığında, 30 cm aralıklarla direkler dikilir. Bu direklere bağdadiye denir. Yüze yakın direk dikilir. Bu direklerin tepesinden dolanacak şekilde altta olduğu gibi üstünde de kurtağzı geçme 12 m uzunluğunda kirişler dolandırılır.

Üst kirişlerin üzerine birbirine paralel, 15 cm kalınlığında, 12 m. uzunluğunda birer metre arayla zeminde olduğu gibi rendelenmiş koşatlar döşenir. Bu koşatların üzerine 2,5 cm kalınlığında rendelenmiş tahtalar lambalı şekilde geçirilerek döşenir. Bu

tahtalar iki katın tavanını oluşturur.

Birinci kat ile ikinci kat arasında yerleştirilen bağdadiye direklerine yere paralel olacak şekilde, iki parmak eninde hartama, bedevra tahtaları bir birlerine beşer santim aralıklarla küçük çivilerle çakılır. Evin kenarındaki tüm direkler hartama parçalarıyla donatılır. Bu yapı tekniğine çakatura adı verilir. Binalar ortalama 12 m uzunluğundadır.

Çakatura çakma işi bağdadiye direklerinin dış yüzüne yapıldıktan sonra, iç duvar yüzüne de uygulanır.

Toprağa onda bir oranında saman katılır, su ilavesiyle çamur hazırlanır. Saman çamurun çatlamamasını, ufalanıp toprak olmasını önler. Bağdadiye direkleri ile çakılan çakaturanın arasına çamur doldurularak evin duvarları oluşturulur. Kurumaya bırakılır.

Ardınuçlular, çakaturayı muhacirliğe gittikleri yerlerde öğrenip getirdiklerini söylenmektedirler. Ardınuç'un ve Şavşat'ın bazı köylerinde bu teknik kullanılmamakta, evler ahşaptan inşa edilmektedir.

Çatı yapılırken tepeden geçen kirişlerin tam ortasında 5 cm derinliğinde 10 cm ebadında el demiri ile delik açılır. Karşı kirişte de delik açılır. Bu deliklere 1,5 m yüksekliğinde, 15x15 cm kalınlığında karşılıklı iki direk dikilir. Bu direklere tilki denir. Tilkilerin üzerine 20 cm çapında 14 m uzunluğunda bir ağaç geçirilir. Bu ağaca, belgemik veya semer ağacı denir.

Semer ağacına dik gelecek şekilde bir ucu semer ağacına, diğer ucu yan kirişlere basacak şekilde 2 m aralıklarla 15 cm kalınlığında semer ağacına ve yan kirişlere uydurulacak şekilde ağaçlar yerleştirilir. Semer ağacına paralel atılan ağaçların üzerine 12 cm kalınlığında, 13 m uzunluğunda cerek denen ağaçlar birer metre yerleştirilir. Bu yerleştirmeye saberev denir.

Eskiden sac ve kiremit olmadığı için çatılar bedevra denen ahşap örtüyle kaplanırdı. Buna hartama da denmektedir. Ormanda buna uygun ağaç bulunarak kesilir. Ağacı, bir kulaç uzunluğunda parçalara bölerler. Bu ağaçlar uzunlamasına sekiz parçaya ayrılır. Bu yarmaların özeğe en yakın bölümü ayrılarak atılır. Geriye kalan bölümü beçi denen bir araçla 10 cm genişliğinde, 1 cm kalınlığında, bir kulaç uzunlukta soyulur. Bir çatı için ortalama üç bin bedevraya ihtiyaç duyulur.

Elde edilen bedevralar, çatıda semer ağacına dik bir şekilde, kiremit gibi iki bedevra yan yana konur. Üçüncü bedevra iki bedevranın ek yerine konularak yağmurun sızması sağlanır. Çatının kaplama işi bittikten sonra, rüzgârın çatıyı uçurması için bedevraların konuluş yönüne dik gelecek şekilde, dar bedevra (kavrakan) çatı üzerine konur. Bunların üzerlerin ede 50 cm aralıklarla, 3 kg ağırlığında taşlar konur. Böylece çatı örtme işi de biter. Bedevralar 5-10 sene gider. Bölgemizde hiçbir zaman topraktan çatı yapılmamıştır.

Çakaturanın çamuru kurduktan sonra sıvamaya sıra gelir. Köyün yakınındaki Sabadur denen mevkiden çıkan beyaz toprak getirilir. Bütün evin iç ve dış duvarları sıvanır. Kapı ve pencere daha önceden takılır. Pencere küçük. Kapılarda süsleme yoktur. Evler iki katlıdır. Alt katta, bir oda ve yanında ahır bulunur.

Bu odada ocak olduğu için ekmek ve yemek pişirilerek burada yenir. Sıcak olduğu için yaşlılar da orada yatar. Bu odadan ahıra bir kapı açılır.

Üst kat, iki oda ve bir ambardan oluşur. Üst katın önü ahşap balkondur. Kapılar balkona açılır. Ambar, tamamen ahşap olup odaların arasındadır. Ambarda tahıl ve un bölümleri vardır. Buna gür veya haro denir.

Alt kattan üst kata çıkmak için dışarıya yapılan tahta merdivenle kullanılır. Bu merdivenle balkona çıkılır. Merdivenin üstü hapenk denen ahşap kapıyla kapatılır.

Banyo, oda duvarının içinde kapılı, küçük ve gömme bölme şeklindedir.

AHIR: Etrafı taş duvarla yapılıdır. Ahır tabanı 10x200 cm ebadındaki tahtaların aralarında boşluklar bırakılarak döşenmesiyle oluşturulur. Böylece hayvanların altlarının her zaman kuru kalması sağlanır. Ortada hayvan dışkılarının döküldüğü samsal denen ark vardır. Ahır süpürülerek bu arka toplanır. Kömzek denen delikten kürekle dışarıya, ahpunluğa atılır.

Ahırda, hayvanların yemlenmesi için tahtadan yer yapılır, buna da бага denir. Hayvanlar, yarım ay şeklinde kirkal denen ağaçla boyunlarından buraya bağlanır.

Evin yanında harman yeri olur. Harmanın yarısı kapalıdır. Tomrukların üst üste konulmasıyla merak ve çatmalar yapılır. Üstü bedevre ile kaplıdır. Buraya ot ve saman konur.

Kaynak kişi: Enver Çelik



**İÇ ANADOLU BÖLGESİ DİLCİLERİ SÜREKLİ ÇALIŞTAYI**, “Tarihî Metinlerin Yayımı Meselesi” konusuyla Erciyes Üniversitesi Fen Fakültesi Konferans Salonunda 18-19 Eylül 2014 tarihleri arasında yapıldı.

Çalışmaya İç Anadolu Bölgesinde bulunan üniversitelerden yaklaşık doksan bilim adamı katıldı.

Erciyes Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. H. Fahrettin Keleştemur ve Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Mehmet İnbaşı, açılışta birer konuşma yaptılar.

Türk Dil Kurumu Başkanı Mustafa Kaçalın, Chicago Üniversitesinden Prof. Dr. Robert Dankoff, emekli öğretim üyelerinden Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun ve Prof. Dr. Hamza Zülfikar da çalışmaya iştirak ettiler.

İlk gün öğleden önce Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun “Dîvânü Lugâti’t-Türk’ün yeni yayımı üzerine” katılımcıları bilgilendirdi. Prof. Dr. Robert Dankoff “Evliya Çelebi Seyahatnamesi yayımları” hakkında bir sunum yaptı. Daha sonra Prof. Dr. Hamza Zülfikar’ın oturum başkanlığında “Dîvân ve Seyahatname Yayınları” hakkında tartışmaya geçildi. Öğleden sonra Prof. Dr. Semih Tezcan “metin yayımlama ve yayımlanmış bir metni yeniden yayımlama” hakkında düşüncelerini aktardıktan sonra Prof. Dr. Bilâl Yücel’in oturum başkanlığında “tarihî metinlerin okunması ve yayımlanması”na dair meseleler tartışıldı.

Çalıştayın ikinci gününde Prof. Dr. Şükrü H. Akalın “metin yayımlarında sözlükçe, gramatikal dizin ve bağlamalı dizin hazırlanması”na dair bir sunum yaptıktan sonra “tarihî metinlerin söz varlığı ve dizin hazırlama yöntemleri” tartışıldı. Tartışmayı Prof. Dr. Çetin Pekacar yönetti. Öğleden sonra katılımcılar “tarihî metinlerin yayımı üzerine görüş ve önerileri” tartıştılar. Prof. Dr. Hülya Kasapoğlu Çengel’in yönettiği tartışma da oldukça yararlı oldu. Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun’un değerlendirmesi ve kapanış konuşmasıyla çalıştay tamamlandı.

Çalışmaya katılan bilim adamlarına Erciyes dergimizin 2014 yılı sayıları, hediye edildi.

Başkanlığını Prof. Dr. Mustafa Argunşah’ın yaptığı düzenleme kurulunda Prof. Dr. Nevzat Özkan, Prof. Dr. Önder Çağırın, Doç. Dr. Galip Güner ve TDE bölümü asistanları görev aldılar.



**K**itabın tanıtımına geçmeden kadın başlıklarını hazırlayan kültür ortamının tarihî sürecine kısaca göz atmakta yarar görüyoruz.

Türkler, Anadolu'ya yerleştikten sonra, dilleri ve dinleri İslamiyetle, Anadolu toplumuna Türk damgasını vurmuşlardır. Türkiye'de toplumun sosyal yapısının temelini, etnik bakımdan bütünüyle Türk olan Oğuzlar oluşturmaktadır. Hazar coğrafyasından Moğol saldırıları nedeniyle Irak, Suriye ve Anadolu topraklarına göç eden Oğuz Boyları, Anadolu'nun sosyal, siyasi ve etnik yapısını değiştirmişlerdir. Anadolu Selçuklu Devleti, XI. yy.dan XIV. yy.a kadar sürmüş, Selçuklular ile Anadolu tamamıyla Türkleşmiştir. Selçuklu idaresi altında bulunan topluluk, esas nüfusu meydana getiren Müslüman Türklerle, Rum ve Ermeniler ile çok az sayıda da Süryanilerden meydana gelen Hristiyanlardı. Bu devlet dağıldıktan sonra, Türkiye tarihinde "Beylikler devri" adıyla anılan devir başlamıştır. Beylikler dönemi XIII. yy.ın başından XVI. yy.ın başlarına kadar olan dönemi içine alır. Bu dönemde Anadolu'da hüküm süren beyliklerin adedi ondan fazla idi. Bu beyliklerden Bursa bölgesine yerleşmiş bulunan Osmanoğulları sonradan büyüyüp kuvvetlenmişler, büyük bir devlet kurarak tarihin en büyük imparatorluklarından birini meydana ge-

**Nail TAN**

tirmişler ve tam 600 yıl saltanat sürmüşlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılıp, yerine 29 Ekim 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal ve etnik yapısı büyük oranda Türklerden meydana geliyordu. Cumhuriyet döneminde ülkedeki yabancı azınlıklar Osmanlı dönemindeki kadar çok değildi. Anadolu topraklarını yurt edinen Türkler, yüzyıllar boyunca dil, gelenek, görenek, giyim kuşam kültürlerini ve hayat tarzlarını Orta Asya'dan getirdikleri biçimiyle korumaya özen göstermişlerdir. Avrupa ülkeleriyle ve komşu ülkelerle ilişkilerin artması kültür, hayat tarzı ve giyim kuşamda değişimlere yol açmış, özellikle Tanzimat'la başlayan bu etki Cumhuriyet'le kendini daha fazla göstermeye başlamıştır. Günümüzde ise geleneksel giyim biçimleri yalnız kırsal kesimde ve köylerde varlığını sürdürmektedir.

Milletlerin hayatında geçerli olan ve gelenek hâlinde devam eden her türlü duygu, düşünce, inanç, sanat ve hayat tarzının tamamına "kültür", bunun tarihî seyri içinde ele alınıp incelenmesine de "kültür tarihi" adı verilir. Bu tanımdan hareketle Türk kültür tarihinin Türk boy ve budunlarının tarih sahnesine çıkışlarından günümüze kadar devam eden geniş bir zaman ve mekândaki faaliyetlerini kapsadığını söyleyebiliriz.

Türk kültürünün zenginliği, kuşkusuz yaşanan coğrafyalardan ve yaşanan büyük tarihsel olaylardan kaynaklanmaktadır. Doğup büyüdüğümüz coğrafyada, bize değerlerimizin çoğunu öğreten, yaşatan kültürümüz, aynı zamanda kişisel kimliğimizin bir parçasıdır. İşte kültürel kimliğimizi yansıtan giyim kuşam alışkanlıklarımız, tarih boyunca durağan olmayan ve zamana uyum sağlayan gelişim göstermiştir. Yüzyıllar boyunca aynı geleneksel çizgiyi koruyan Türk giyimi, Türk yaşam şeklinin, kültür ve felsefesinin bir yansımasıdır. Türk toplumunun giyim kültürü, Türk düşünce ve yaşam tarzına bağlı bir gelişme seyri gösterir. Atlı göçebe yaşamı sürdüren atalarımızın zorlu doğa koşullarına uyum sağlamak için yarattığı giysi ve başlıklar zamanla tüm dünya uluslarına örnek olmuş, birçok ülkede benimsenmiştir. Ata binen göçebe Türkler,



hareket serbestliği sağlayan pantolonu tasarlayarak tarihin en gelişmiş aşamasını kaydederek. Bozkırın tipik elbisesi olan ceket-pantolon biçimindeki bu dikişli giysi, ata binen tüm Orta Asya milletlerinde benimsenmiştir. Çin toplumu, pantolonu ilk kez Orta Asya Türklerinde görüp kullanmaya başlar. Türk süvari giysisi olan ceket, pantolon, Hun başliğı ve çizme, atlı birlikler aracılığıyla Çin'e girer. Montandon, kalpağın İranlılara Türklerden geçtiğini, çizmenin de Çin'e ve Avrupa uygarlığına Orta Asya Türklerinden geçtiğini kaydetmektedir. Bugünkü modern giyimin ilk tipi olan Türk bozkır giyim tarzı, Çin'de M.Ö. 4. yy.dan, Avrupa'da M.S. 5. yy.dan, Bizans'ta 6. yy.dan itibaren Türklerden dünyaya yayılmıştır.

Tarih içinde giyim kültürü incelendiğinde her toplumun yaşadığı coğrafya, yaşam biçimi, günlük uğraşları, değerleri, giyilen giysilerin biçim ve çeşidini bunlara ek olarak takı-aksesuar ve makyaj biçimlerini etkilediği görülmüştür. Anadolu'da kadınların başlığa sargı sarıp bağlaması evlilik işareti idi. "Başını bağlama" anlamının buradan geldiği kabul edilmektedir.

Coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca Asya, Avrupa, Afrika, Mısır ve Mezopotamya kültür yollarının keşiştiği bir merkez olan Anadolu, Orta Asya'dan 9. yüzyıldan itibaren gelmeye başlayan Oğuz, Türkmen boylarının yurt tuttuğu topraklardır. Oğuzların bugünkü kültürel temellerini 9. yy.da attığı Anadolu kültüründe egemen kültür Türk kültürüdür. Toplumların giyim kuşam kültürleri, bu kültürün taşıdığı toplumların değer yargıları, inançları, töreleri, gelenek ve görenekleri, ekonomik yapıları, estetik ve sanatsal özellikleri vs. hakkında bilgi verir. Giyim kuşam kültürü obje, renk ve biçimin oluşturduğu karmaşık bir yapıya sahiptir.

Giyim kuşamlar bütün özellikleriyle bir kültür ve sanat olayıdır. Anadolu insanının, manevi dünyasını yansıtan biçim ve motiflerle bezeli giyimler, aynı zamanda onların törelerine bağlı kalmalarına da yardım etmiştir. Orta Asya'dan gelip Anadolu'yu yurt tutan Türklerin giyim kuşam geleneği Anadolu yerli giyim kuşam geleneğiyle yoğularak şekillenmiştir. Anadolu Türk giyim kuşam geleneği, malzemesi, biçimi ve bezemesiyle Türk

halk kültürünün zengin kaynaklarından biridir.

Türklerin giyim kültürü de tarih boyunca değişmeler kaydetmiştir. Orta Asya göçebe Türk toplumunda kadın ve erkek benzer giysileri giyirdi. Türkler, Anadolu'ya ayak bastıktan sonra da geleneksel giyim biçimlerini devam ettirmişler ancak karşılıklı kültür alış verişiyle yeni coğrafyada hem etkilenmişler hem de etkilemişlerdir. Orta Asya Türk giyim geleneğini tüm özellikleriyle sürdürüp gelecek kuşaklara aktaranlar ise Anadolu Selçuklularıdır. Türklerin Orta Asya'da kullanmakta oldukları ve Anadolu'ya göç ettikten sonra da kullandıkları deri ve astragan başlıklar Haçlı Seferleri ile Avrupa'ya taşınarak yayılmıştır. Öte yandan Orta Asya step toplumunun geliştirdiği pantolon da Türklerin Avrupa'ya taşıdığı bir giysi olarak bilinir.

Atlı göçebe giyimi olan Türkmen giyimi; pantolon nedeniyle ata rahat binmeyi, bir yerden başka bir yere uzun yürüyüşlerle göçleri kolaylaştıran bir giyim tarzıdır. Evde, tarlada, dağda, ovada rahat çalışmayı, doğa koşullarına karşı korunma olanağını sağlayan bu Türk giyim biçimini her kuşak kendinden önceki kuşağı izleyerek günümüze taşır.

Türk giyim kuşam kültürü kalitesi, motif zenginliği, canlılık ve zarafeti ile Anadolu insanının hayat tarzını, dünya görüşünü büyük ölçüde yansıtır. Giyim kuşam anlayışında zamana göre değerim olabilir. Bu değerim malzemede, işçilikte ve yaşanan günün modalarından etkilenmede gözlemlenmektedir.

İnsanın giyinme isteği, tarih süresi içinde çeşitli değeriklikler göstermiştir ve her devirde değerime uğramıştır. Bu değeriklik daima sosyal hayatın değerilmesiyle paralel olarak gelişmiş ve değermiştir. Düğüne, bayram yerine, devlet dairesine giden bir insanın giyimiyle günlük giyimi ve iş giyimi arasında farklılıklar vardır. Türk insanı özel günlerde giydiği giysinın adına "ellik"; çalışırken, günlük giydikleri giyimlere de "günlük" demiştir.

Türk düşünce ve hayat tarzına bağlı olarak şekillenen Türk giyimi, kadın başlık ve başörtüleri zamanla yüksek ve sanatsal bir düzeye ulaşmış, gündelik kullanıma göre zenginlik kazanıp estetik ve kalıcı bir değer oluşturmuştur. Türk el sanatlarında en güzel eserlerin verildiği yer hâlâ günümü-

ze ulaşan örnekleriyle Anadolu coğrafyasıdır. Türk el sanatlarından olan yazmacılık sanatının bugün elimizde kalan örnekleri, Osmanlı İmparatorluğu döneminin XVI., XVII., XVIII. ve XIX. yüzyıllarına ait örnekleridir. Anadolu’da hâlen devam eden yazmacılık sanatında açık ve hareketli hayvan figürlerine, özellikle geyik figürleri ile meydana gelmiş kompozisyonlara çoğunlukla rastlanmaktadır. Orta Asya’dan Anadolu’ya, günümüze kadar devam edegelen bu hayvan üslûbunun halk sanatının bir kolu olan yazmacılıkta görüldüğü gibi, ayrıca halk edebiyatına da konu olduğu bilinmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kadın ve erkekler, toplumsal statülerine ve dinlerine göre giyinmekteydiler. Üç kıtaya yayılmış olan imparatorluk sınırları içindeki halklar kendi hayat anlayış ve giyim tarzlarını sürdürmeye devam etmişlerdir.

Yüzyıllardır Türk kadınının evli, bekâr ya da dul oluşunu belirleyen ve bir anlamda çevreyle iletişimi sağlayan başörtü ve başlıklar evde, tarlada çalışma sırasında, çarşı pazarda, düğün, gezme ve günlük yaşamda kullanma şekilleriyle olağanüstü zenginlik oluşturur. Diyebiliriz ki kadınların örtünme biçimlerinin ve süslerinin renk, model ve kumaş zenginliğinin oluşmasında yaşantılarındaki zaman ve mekânlar belirleyici ögedir. Göçebe Türklerin tarlada doğa şartları içinde çalışan kadınlarının soğuk, sıcak, yağış gibi koşullara uyum sağlamak amacıyla ihtiyaç duyduğu başörtüsü, zamanla dinî, sosyal, siyasi içeriklere bürünerek günümüzdeki çeşitliliği ve zenginliği meydana getirir. Düğünde geleneksel baş bağlama biçimi ile süslenen gelinle, sokakta geleneksel başörtüsüyle gezen genç kız, evli ya da dul kadın, örtünme biçimini açısından kuşkusuz birbirinden farklıdır. Evli kadın, dul kadın, genç kız ve nişanlı kızın başörtüleri ve baş süslemeleri, onların sosyal konumları ve ekonomik düzeylerini yansıtır. Sadece geleneksel yaşam biçimlerinde görülen bu farklar günümüzde ortadan kalmış olmakla birlikte yerini, fakir, orta hâlli ve zengin kadın başörtü ve eşarplarına bırakmıştır.

Nevin Balta’nın Alter Yayıncılık tarafından basılan Anadolu Kadın Başlıkları (Ankara 2014, 454 s.) adlı eseri, yüzyıllardır devam edegelen giyim kuşam kültürümüzün toplumun siyasi ve sosyal yaşamını yansıttığı gibi kadının da sosyal statüsü ve

ekonomik gücü hakkında çevresine bilgi verdiğini gözler önüne sermektedir. Giyim kuşam kültürünün hangi koşullar altında meydana geldiği ve günümüze kadar ne tür değişimler geçirdiği hakkında ayrıntılı bilgiyi bu eserde bulabilirsiniz.

Eser, dört bölümden oluşmaktadır: Birinci Bölüm “İslamiyetten Sonra Kadının Örtünmesi, Sosyal Konumu ve Türklerde Kadın”, İkinci Bölüm “Türklerde Yaşam Biçiminin Giyime Etkileri, Dokumacılık Kültürü, Kadın Başlık ve Başörtüleri”, Üçüncü Bölüm “Osmanlıda Örtünme Anlayışı” ve Dördüncü Bölüm “Ege ve Marmara, Karadeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Trakya Bölgelerinde Yöresel Kadın Başlık ve Başörtüleri” başlıkları altında ele alınmıştır.

Kitabın sonunda ise kadın başlık ve başörtülerine ilişkin tüm terimlerin açıklandığı bir “Sözlük” bölümü yer almaktadır. Eser, bu yönüyle yüzyıllardır âdeti canlı gibi yaşayan ve günümüze kadar gelen giyim kuşam kültürümüze ait tüm adlandırmalar ve kavramlar hakkında bilgi vermektedir.

Eser kadın başlıkları ile kadın giyim kuşamı arasında sağlam bir bağ kurmakta, yöresel farklılıkları, malzeme çeşitliliğini, estetik anlayışı etkili bir şekilde ortaya koymaktadır. Gönül isterdi ki resimler renkli basılsın, kitabın büyük ilgi göreceğine inanıyorum. Bu ilginin satışa yansmasıyla ikinci baskının renkli yapılması mümkün olacaktır.

Bazı konuların farklı disiplinler tarafından incelenmesi yararlı sonuçlar veriyor. Nevin Balta, Anadolu Kadın Başlıkları’nı kültür, iletişim ve dil bilimi penceresinden inceleyerek giyim uzmanlarına farklı ışıklar tutmasını bilmiştir. Başlıklarla ilgili söz varlığımızın ortaya konulduğu eserde, Türk İslam toplumunda kadının sosyal konumu ve ekonomik durumu ile kıyafeti arasındaki bağların kurulması sağlanmıştır. Yüzyıllardır toplumların, devletlerin geçirdiği, siyasal, sosyal ve dinî süreçlerin kadın giyimine ve başlık ve başörtülerine yansıdığı gözler önüne serilmiştir. Günümüzden yaklaşık iki ya da üç yüzyıl önce çarşıda pazarda dolaşan kadının giyim kuşam ve başörtüsü ile bugünkü görüntüsü arasındaki farklar, toplumun geçirdiği siyasi ve sosyal değişim zemininde başarı ile anlatılmıştır. Halk bilimcilerin, sosyal bilimcilerin, giyim uzmanlarının okuması gereken bir eser.